

Tak přísahali...

Partyzánský odboj v českém pohraničí v letech 1939–1945

Emil Trojan, Martin Vaňourek



Tak přísahali...

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz



Emil Trojan, Martin Vaňourek

Tak přísahali... – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS  **MEDIA**

EMIL TROJAN
MARTIN VAŇOUREK

TAK PŘÍSAHALI...

Partyzánský odboj v českém pohraničí v letech 1939–1945

Mohelnice 2010, 2021

© Emil TROJAN – heirs, Těchonín, 2010

© Martin VAŇOUREK, Mohelnice 2010, 2022

Fotografie a texty:

Jan Formánek, František Chládek, Arnošt Juránek, Jiří Kaška, Jaroslav Krátký, Radan Lášek, Ivan Michalička, Richard Neugebauer, Jiří Panuš, Mgr. Petr Procházka, PhDr. Eduard Stehlík, Vladislav Severín, Jan Špinler, Jiří Šulc, Emil Trojan, Martin Vaňourek.

ISBN tištěné verze 978-80-264-3860-1

ISBN e-knihy 978-80-264-4026-0 (1. zveřejnění, 2021) (ePDF)

Obsah

<i>Předmluva autora</i>	9
Události do roku 1938	14
Události od roku 1938 do roku 1945	43
<i>Skupina CH – II. prapo r DE – Kostelec nad Orlicí</i>	58
<i>Šifrování zpráv, rozkazů a hlášení</i>	76
<i>Letecké dodávky zbraní ze zahraničí</i>	79
<i>Válečné a polní deníky</i>	89
<i>Paravýsadek BARIUM</i>	182
Události po druhé světové válce	275
<i>Partyzánské soudy</i>	275
<i>Poválečný odsun sudetských Němců</i>	342
Seznam účastníků podzemního hnutí (voj. org.) z Rychnova nad Kněžnou zapojených před 5. dubnem 1945	403
Poválečné dekrety prezidenta Československé republiky Dr. E. Beneše	412
Biografie československých důstojníků, účastníků domácího odboje v Orlických horách v letech 1939–1945	434
Poznámky na konci	458

Přísaha partyzánů – budovatelů

Přisahám na vše, co je nám drahé, že zásadám, partyzánské tradici a ideálům, za které jsme bojovali pro osvobození Československé republiky a za něž padly tisíce našich nejlepších kamarádů, zůstaneme věrni po celý život.

Tak jako jsme bojovali i proti nenáviděným okupantům, jejich pomocníkům a zrádcům, budeme nemilosrdně bojovat proti všem nepřátelům republiky dnes i v budoucnosti. Budeme stát v prvních řadách bojovníků proti reakci a všem pozůstatkům nacismu a fašismu a nestrpíme, aby ve svobodném lidovém státě Čechů a Slováků byla jakákoliv protinárodní, reakční ideologie.

V boji za nejvyšší ideály našeho lidu vytvořili jsme železnou jednotu v našich řadách, bez níž bychom nemohli úspěšně bojovat proti cizáckým okupantům. Tuto jednotu budeme střežiti jako oko v hlavě, trvale ji udržíme a budeme i nadále neúnavnými a obezřetnými strážci jednoty všeho našeho lidu a obou našich rovnoprávných národů, Čechů a Slováků.

Spolu se všemi vlastenci, s veškerým naším lidem a s naší novou, demokratickou a lidovou armádou vytvoříme z Československé republiky nedobytnou tvrz, záštitu revolučních vymožeností našeho lidu, oporu slovanského bratrství a mezinárodního míru. Zůstaneme věrni a navždycky hluboce vděční našim hrdinným sovětským bratrům, kteří přinesli za osvobození naší vlasti největší oběti, a slibujeme, že budeme strážci věčného bratrství mezi naší republikou a SSSR.

Slibujeme, že vynaložíme všechny naše síly a schopnosti v budování nové republiky. Budeme vzorně pracovat k tomu, aby rozkvět znárodněného průmyslu a hospodářství prospíval celému národu.

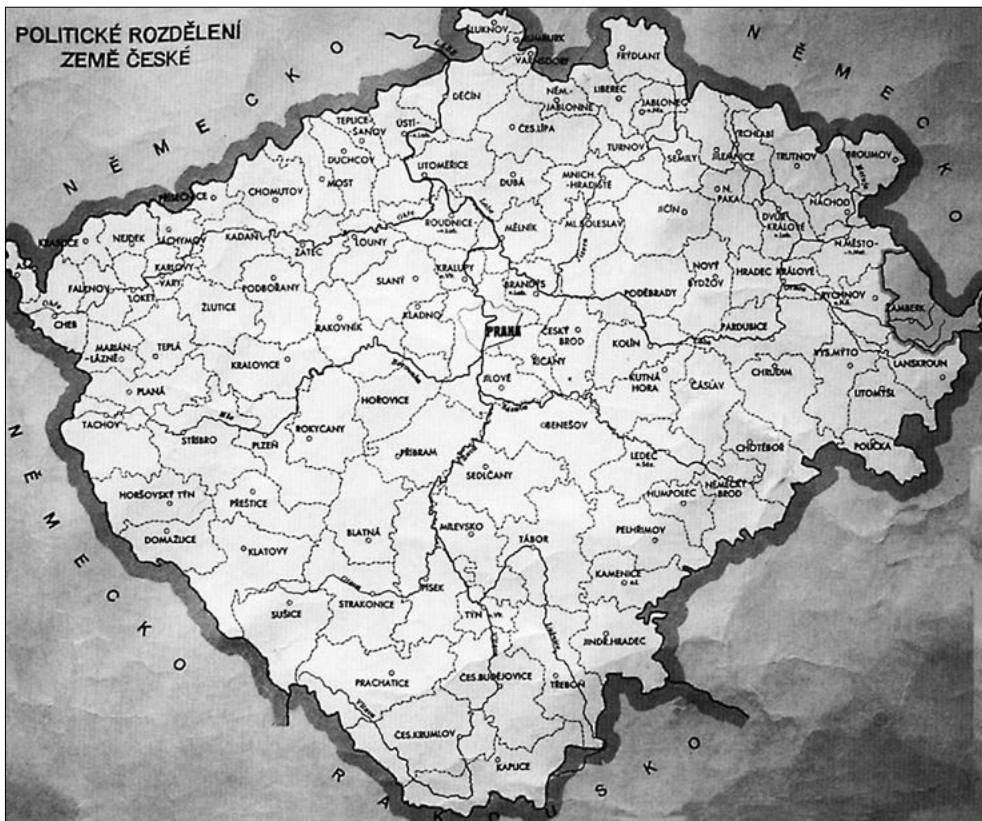
Budeme vzorně pracovat na našich polích, navždy osvobozených od cizáků a zrádců, aby naše zemědělství prospívalo a bylo bohatým zdrojem blahobytu celé země. Budeme vzornými dělníky a rolníky, neúnavnými budovateli rukou a ducha. Tak jako jsme byli v čele boje proti okupantům, tak i dnes budeme na strážích naší republiky a nejvzorněji budeme plnit své povinnosti ve Svazu brannosti.

Věrni našim kamarádům padlým v boji, padlým v boji za osvobození našeho lidu slavnostně přísaháme: Naše životy patří naší krásné, svobodné zemi, budeme jejími neochvějnými strážci, jako jsme byli jejími věrnými

vojáky v nejtěžších dobách našich národních dějin. Slibujeme, že zůstaneme v prvních řadách budovatelů nového a lepšího života – silné, šťastné a sociálně spravedlivé republiky.

Tak přísaháme.





V době Rakouska-Uherska tvořily politické okresy nejnižší správní jednotku veřejné správy v čele s okresními hejtmanstvími. Později byly zavedeny místo hejtmanství smíšené okresní úřady s pravomocí soudní i politickou v sídlech okresních soudů. Po reorganizaci opět vznikla samostatná politická jednotka v čele s hejtmanstvím, která územně zahrnovala zpravidla více soudních okresů. Do vzniku Československé republiky bylo v Čechách v letech 1868–1918 celkem 89 soudních okresů, na Moravě 30 a ve Slezsku 7. Stejně nazývané správní jednotky existovaly na území ČSR ještě mezi první a druhou světovou válkou.

V publikaci popisované politické okresy Žamberk, Lanškroun, Rychnov nad Kněžnou a Nové Město nad Metují se nacházejí v severovýchodním rohu mapy na trojmezí Čechy – Morava – Německo

Odlíšným řezem písma (*kurzívou*) jsou v publikaci psány doslovné citace vzpomínek pamětníků a opisy dokumentů. V těchto případech je zachován původní pravopis, tvarosloví, slovosled i tehdejší technická a vojenská terminologie. Menší textové úpravy byly provedeny pouze v místech, kde byl text naprosto nesrozumitelný (zvláště v pamětech odbojářů psaných rukou), kdy by dnešní čtenář asi těžko pochopil jejich smysl. Současně byly opraveny pouze hrubé chyby v rukopisech a strojopisech odbojářů.

Předmluva k novému vydání



Vážený čtenáři,

právě jste na počátku knihy, kterou jsme s kolegou Emilem Trojanem dokončili v roce 2010 a netušili jsme tehdy, že přijde jednou čas, kdy se bude pro velký zájem čtenářů řešit její dotisk. Ten je neklamným znamením, že kniha si našla své čtenáře a současně také otevřela diskusi nad jejím obsahem a stala se námětem pro nejednu reportáž k pohnuté minulosti, která ovšem ne vždy byla zcela objektivní.

Bohužel, Emil Trojan 27. května 2012 náhle zemřel a materiál pro další pokračování popisu regionální historie v Orlických horách zůstal rozpracován a již se nedočkal úplného zpracování. Je pro mě nesmírnou ctí, že jsem měl tu příležitost s Emilem Trojanem spolupracovat na této knize a dát jí podobu, kterou si tolik přál, a zabezpečit, aby i po jeho odchodu z tohoto světa mohla být kniha znovu vydána.

npor. Martin Vaňourek, BA, MBA

Předmluva autora

V roce 2001 vydalo nakladatelství OFTIS v Ústí nad Orlicí knihu pojednávající o partyzánském odboji v průběhu druhé světové války pod názvem „Tak přísahali... Partyzánský odboj v Orlických horách v letech 1939–1945“. Tato kniha byla orientována na odboj v Orlických horách se zaměřením na region Králická a Žamberska. Publikace se setkala s mnoha kladnými i zápornými reakcemi. Jedna strana mi vyčítala, že jsem příliš zdůraznil buržoazní odboj a pominul odboj komunistický. Podle dochovaných dokumentů ale v této horské a podhorské oblasti vlastně komunistický odboj vůbec neexistoval. Při vyhledávání dokumentů v archivech, obecních kronikách a při „zpvídání“ pamětníků jsem nikde nenarazil na skutečnost, že by v tomto popisovaném regionu vůbec nějaký komunistický odboj byl. Faktem ovšem zůstává, že v některých partyzánských skupinách byli i komunisté. To však nelze vydávat za komunistický odboj.

Také mi bylo vytýkáno, že některé popisované události, hlavně partyzánské soudy a události při odsunu obyvatel německé národnosti, jsou velmi nepravděpodobné. Druhá strana naopak s povděkem přijala, že jsem jeden z mála autorů, kteří se nebáli otevřít tuto zcela neznámou a předchozími pracemi za totality zcela zdeformovanou problematiku. Jiní přivítali, že popisované příběhy jsou hlavně pro mladší čtenáře naprosto neznámé a šokující. Ti o všech těchto událostech neměli ani tušení, a kniha jim tak přinesla mnoho námětů k zamyšlení a poučení. Staly se i případy, kdy mi děti a vnuci odbojářů poděkovali za informace, které jim táta nebo děda nikdy neřekl, a oni se teprve dočetli, jak se během okupace jejich předkové v odbojových skupinách zachovali. Dokonce jsem se dozvěděl, že některé obce doplňovaly a opravovaly zápisy v kronikách.

Tato kniha je sepsána ze vzpomínek pamětníků, z výpisků z obecních kronik a archivních dokumentů. Nevěnuje se pouze partyzánskému odboji v prostoru Orlických hor, ale popisuje také předválečné události, vývoj česko-německých vztahů a události, které se v tomto prostoru odehrály po druhé světové válce.

Nosným tématem této knihy je v podstatě protiněmecký odboj v Orlických horách a okolí v období druhé světové války. V první části této publikace je popisován předválečný život v severovýchodním pohraničí Čech, kdy vztahy mezi Čechy a Němci byly prakticky bezproblémové. Druhá část publikace dokumentuje partyzánský odboj v období druhé světové války s důrazem na II. prapor v Kostelci nad Orlicí a IV. prapor v Týništi nad Orlicí skupiny CH, jež nebyly v prvním díle zdokumentovány v plné šíři. Jsou zde publikovány i nové informace o paravýsadku Barium, který neslavně zakončil svoji činnost v Žamberku, doplňující údaje o odboji v České Rybné, v Dolní Dobrouči apod. Třetí, poměrně obsáhlá část knihy popisuje více než 60 let zamlčované a zamlžované obludné události v poválečném Československu, které mají na svědomí tzv. partyzáni za velké podpory prezidenta Edvarda Beneše a celého politického vedení tehdejší ČSR. Jedná se o tzv. lidové partyzánské soudy a následný „divoký“ a pozdější legální

odsun příslušníků německé národnosti. Do předposlední části knihy byly zařazeny originální i opsané vyhlášky, nařízení, dokumenty a různé materiály z období druhé světové války. Poslední část knihy je věnována citaci Benešových dekretů, jež mají přímý vztah k popisovaným událostem. Závěr celé knihy tvoří kapitola „Poznámky a vysvětlivky“, kde se čtenáři mohou dočíst podrobnější informace o jednotlivých událostech. Spoluautor této publikace Martin Vaňourek v závěru podává informace o 10 odbojářích, kteří se největší měrou zasloužili o téměř bezchybnou organizaci nekomunistického odboje v oblasti Orlických hor a okolí.

Po zhodnocení mnoha svědectví pamětníků, kterých bohužel rychle ubývá, a mnoha archivních dokumentů jsem se rozhodl pokračovat v tomto díle a doplnit první knihu událostmi, jež se do ní z kapacitních důvodů „nevešly“. Navíc jsem získal mnoho nových dokumentů, které bych chtěl prezentovat čtenářům zajímajícím se o tuto problematiku. Navíc mám obavy, že kdyby tato fakta nevyšla v písemné podobě, tak za několik desítek let už o nich nikdo nebude vědět vůbec nic.

Jedním z největších omylů z válečných a poválečných let Československa jsou mýty doprovázející činy odbojářů a partyzánů. Po mnoho let nám a našim dětem ve škole vtlučkali do hlavy příběhy o hrdinských činech partyzánů, kteří pod vedením sovětských velitelů vykonali neuvěřitelně hrdinské činy proti německým okupantům. Jistě existovaly partyzánské skupiny, jež tyto limity splňovaly. Existuje však mnoho dokumentů, které tyto legendy naprosto vyvracejí. Mnoho partyzánských oddílů tyranizovalo místní obyvatelstvo a zneužívalo jeho obětavosti. Nejednomu hospodáři odvěkli tito partyzáni z chléva poslední kus dobytka, který potřeboval k obživě své často početné rodiny. Bez



Předválečná mapa území Kladského výběžku, Orlických hor (Adlergebirge) a jejich podhůří, kde se odehrávají příběhy popisované v knize. Orlické hory vystupují v severovýchodním okraji Čech táhlým, přes 50 kilometrů dlouhým pásmem při hranici s tehdejším Německem ve směru severozápad-jihovýchod. Hlavní hřbet dosahuje výšky přes tisíce metrů. Orlické hory se skládají ze tří částí: Deštenské hornatiny, Mladkovské vrchoviny a Bukovohorské hornatiny. Orlické hory tvoří dva rovnoběžné hřbety s plochými vrcholy, které jsou oddělené hlubokým hraničním údolím řeky Divoké Orlice. Až do odsunu v roce 1945 zde žily velmi početné skupiny obyvatel německé národnosti

jakýchkoliv výčitek brali lidem jídlo, oblečení a cennosti. Jsou známé i případy, kdy se partyzánské skupiny v případě ohrožení stáhly do krytých pozic a z bezpečné vzdálenosti sledovaly, jak wehrmacht, vojska SS a speciální protipartyzánské oddíly jagdkomanda¹ vypalovaly vesnice a popravovaly jejich obyvatele. „Ukázkovým“ příkladem je například Ploština na Moravě.

Po skončení války „partyzáni“ vtrhli do již svobodných obcí, zabrali nejvýhodnější konfiškáty a téměř násilím se vnucovali do revolučních národních výborů. Opozdilci zjistili, že něco nestihli. Rychle se chtěli přidat k partyzánům, protože čekali, že účast v odbojové skupině by jim mohla v budoucnosti přinést netušené výhody. Existují svědectví, že byli občané přijati do odbojových skupin ještě 8. a 9. května 1945! Jeden dnes již nežijící pamětník mi „nenápadně“ naznačil, že poručík Hýbl „za flašku kořalky a kus špeku“ napsal potvrzení o činnosti v odboji téměř komukoliv. Tito „partyzáni“ pak po mnoho let neoprávněně využívali všechny výhody odbojářů – přednostní umístování na důležité funkce v úřadech, v ozbrojených silách v armádě a u policie, přednostní obsazování lukrativních konfiškátů po odsunutých Němcích, nejlepší místa při výběru zaměstnání, přednostní lékařskou péči a mnoho jiných výhod.



Tolik oslavovaní a zároveň tolik zatracovaní členové ilegálních partyzánských oddílů, které byly ke konci války zakládány z dobrovolníků prakticky ve všech českých obcích. Bezesporu vykonali mnoho užitečného v období konce druhé světové války, ale mnoho českých i německých obyvatel na ně bude mít ještě dlouho velmi špatné vzpomínky pro jejich činnost za války, ale hlavně i v době míru

Tuto knihu jsem také sepsal navzdory názorům nedávného předsedy Svazu protifašistických bojovníků, který se o knize „Tak přísahali...“ vyjádřil velmi nelichotivě.

Již na začátku zpracovávání materiálů pro první i tento druhý díl knihy jsem si dal jeden zásadní cíl: Zdržet se veškerých komentářů k jednotlivým událostem a nechat hovořit pouze fakta z archivních dokumentů, obecních kronik a výpovědí pamětníků. Některé materiály jsou evidentně nevěrohodné a čtenář sám si musí „přebrat, jak to asi tenkrát bylo“. Tato skutečnost se nejvíce projevuje ve výpovědích odsunutých sudetských Němců. Ti mají ve svých vzpomínkách tendenci vše přehánět a zveličovat, Češi se naopak snaží vše bagatelizovat. Pravda je vždy někde uprostřed.

S určitými částmi výpovědí některých pamětníků, ale i s některými oficiálními zápisy (archivní materiály a obecní kroniky) jsem vnitřně hluboce nesouhlasil, ale musel jsem je nechat v původním znění. Zvláště proto, že tuto knihu prezentuji jako dokument o proběhlých událostech, který byl sestaven na základě psaných materiálů a vzpomínek pamětníků. Několikrát se mi stalo, že jedna určitá událost byla v archivních dokumentech sepsaná různými odbojáři naprosto odlišně. Je asi zcela pochopitelné, že několik odbojářů stejnou událost vidělo z různého úhlu pohledu úplně jinak. A zmatek dokonaly

„Parte“ vydané pro Velkoněmeckou říši odbojáři po Pražském povstání v květnu 1945

pozdější výpovědi odbojářů po komunistickém převratu v roce 1948, které již byly plně poplatné tehdejší době.

Těžko se smiřujeme s faktem, že některé partyzánské skupiny se staly postrachem českých i německých obcí v našem pohraničí. Mnoho neznalých čtenářů si po přečtení této publikace jistě řekne, že autor zase pošpinil slavné odbojové hnutí. Není to tak docela pravda. Kromě těchto rabiátů existovaly i „slušné“ partyzánské skupiny, které se podle našich dnešních měřítek zachovaly, jak se zachovat měly. Nedá mi to a znova ocituji odstavec, jímž jsem zakončil první knihu „Tak přísahali...“:

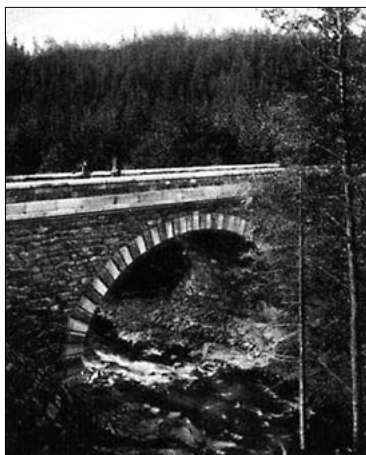
Ne vždy se partyzánské jednotky zachovaly morálně správně a lidsky – jak k Němcům, tak i k Čechům. Tyto některé černé skvrny na odbojové činnosti (zvláště v květnové revoluci, krátce po ní při tzv. lidových soudech a při odsunu německé menšiny) však mnohokrát překrývají skutečně odvážné činy odbojářů v době okupace. Jistě nebyly zbytečné desítky popravených a stovky zatčených odbojářů, kteří se pokoušeli zpomalit chod válečné mašinerie Německa a tím zkrátit válečná utrpení obyvatel Československa. Všechny tyto činnosti i oběti doposud nebyly objektivně zhodnoceny a záleží na nás a na dalších generacích, jak se postavíme k činům našich otců a dědů v době největšího ohrožení naší svobody a státnosti v poměrně krátké historii Československé republiky.

Události do roku 1938

Tak jako v ostatních pohořích sudetské soustavy byly střední i vyšší partie Orlických hor po několik staletí osídlovány německy mluvícím obyvatelstvem. Německojazyčné území v Orlických horách bylo velmi malé a tvořilo jen poměrně úzký pruh, který bezprostředně přiléhal k zemské hranici. Německy mluvící kolonisté osídlovali střední a vyšší polohy Orlických hor přibližně od přelomu 15. a 16. století. Většina obcí v Orlických horách, které byly až do roku 1945 „německé“ a většinou se nacházely nad hranicí 500 m n. m., se poprvé připomíná až v 16. století. Řada menších osad ve vyšších polohách byla založena ještě později, dokonce až v 17. či 18. století. Z historického hlediska a zejména s ohledem na průběh jazykové hranice můžeme širší oblast dříve německých obcí Orlických hor rozdělit na tři menší části:

- vlastní Orlické hory (Oberes Adlergebirge), vymezené Olešnicí na severu a Zemskou bránou na jihu;
- Králicko (Grulichner Ländchen), zahrnující oblast mezi Zemskou bránou na severozápadě, masívem Králického Sněžníku na severu a zemskou hranicí s Moravou na východě;
- údolí říčky Březné (Friesetal) od Červené Vody na severu až po Štíty na jihu.

V roce 1930 žilo v pohraničí celkem 3 707 852 obyvatel, z nichž bylo 1 047 660 české nebo jiné než německé národnosti (cca 28,3 %) a 2 660 192 Němců (71,7 %).



Zemská brána byla postavena v letech 1901–1903 u Čiháku českými a italskými kameníky. Dodnes slouží k převedení silnice z Českých Petrovic do Bartošovic. Řeka Divoká Orlice tvoří až do těchto míst 30 km dlouhou zemskou hranici. U Zemské brány končí východní část jednoho z ostrovů německy mluvících obyvatel Orlických hor



Králický Sněžník (1424 m n. m.) je nejvyšší hora stejnojmenného masívu. Na jeho vrcholu stála kamenná rozhledna z roku 1899. Pod vrcholem pramení řeka Morava. Vrchol Králického Sněžníku tvoří jednu z hranic ostrova německy mluvícího obyvatelstva

Osídlení severovýchodního pohraničí Čech obyvatelstvem německé národnosti na přelomu 19. a 20. století dokumentuje Ottův slovník naučný následovně:

Při posledních dvou sčítáních (v letech 1880 a 1890) okres lanškrounský čili ostrov Schönhengstův ohraničen jest následujícími, převahou německými obcemi: v okrese lanškrounském: Laudon, Horní Třešňovec, Jakubovice a Horní Dobrouč; v okrese Ústí n. Orl.: Houževce, s nímž v souvislosti jest malý německý poloostrov, který se severně od města Ústí n. Orl. rozkládá a následující obce zaujímá:

Černovír (dnešní název Černovír), Oldřichovice, Libchavy Dolní, Prostřední i Horní a Dařílek; od Houževce tvoří obce: Hilváty (Hylváty), Knapoves (Knapovec) v okrese ústeckém; Skuhrov, Ostrov, Rudoltice a Rybník v okrese lanškrounském. Ostrov rokytnický a králický, který vlastně se skládá ze dvou částí, jež obcemi Ostrov a Čihák (Čihák) v souvislosti jsou držány; tvoří úzký pruh německého obyvatelstva proti pruskému Kladsku a Moravě a ohraničen jest proti obyvatelstvu české národnosti v Čechách následujícími obcemi, převahou německými: Dolní Olešnice, Polom, Sedloňov, Plasnice, Šedivý a Wiederdriss v okrese novoměstském nad Metují; Jedlová, Hüttendorf, Bělá, Tisoves (Tisovec), Malý Uhřínov (Malý Uhřínov), Benáky (Benátky), Proruba, Nemanice, Hláska, Bělá, Ochoz, Rokytnice, Dolní Rokytnice, Wenzelshau, Panské pole, Bartoňovice (Bartošovice) a Ostrov v okrese rokytnickém; Čihák (Čihák) v okrese žamberském; Petrovice České i Německé, Vlčkovice, Dolany, Celná (Celné), Neuhäusel, Těchonín a Stanovník v okrese králickém, a konečně Vorlíčka, Čenkovice, Nová Ves a Rydrovice v okrese Lanškrounském.



Město Králíky, ležící bezprostředně za východním okrajem Orlických hor, bylo do vzniku Československé republiky okresním městem v hejtmanství Žamberk. Stalo se kulturním, hospodářským a společenským střediskem německy mluvícího obyvatelstva v tomto regionu. V soudním okrese Králíky žilo před druhou světovou válkou téměř 70 % německých obyvatel

Lanškrounské hejtmanství, složené z území okresních soudů Lanškroun a Ústí nad Orlicí (533,61 km²), mělo na přelomu 19. a 20. století 9 313 domů s 62 845 obyvateli (35 236 obyvatel české, 27 522 německé národnosti a 87 ost.). Na Lanškrounsku (306,97 km²) žilo v 5 329 domech 32 809 obyvatel (10 492 české, 22 269 německé národnosti, 48 ost.). Na Ústeckoorlicku (191,78 km²) žilo ve 27 obcích 32 996 obyvatel (27 827 Čechů, 5 105 Němců; 64 ost.).

Žamberské hejtmanství, složené z území okresních soudů Králíky, Rokytnice a Žamberk (600,10 km²), mělo v roce 1900 v 10 622 domech 29 892 obyvatel české a 29 790 německé národnosti. Na území okresního soudu Žamberk žilo v 5 097 domech 29 568 obyvatel (29 274 obyvatel české, 241 německé národnosti a 53 ost.). Na území okresního soudu Králíky žilo na přelomu 19. a 20. století ve 2 372 domech 15 073 obyvatel (298 obyvatel české, 14 631 německé národnosti a 144 ost.).

Situace ve velikosti národnostních menšin zůstala prakticky stejná i po vzniku Československé republiky. Při prvním sčítání lidu v Československé republice, které se konalo 15. února 1921, bylo napočítáno 14 479 565 státních občanů (9 688 770 Čechoslováků, 3 231 688 Němců, 691 923 Maďarů, 186 642 Židů, 81 737 Poláků, 549 169 Rusínů atd.). Z této statistiky vyplývá, že v Československé republice tvořili Němci téměř čtvrtinu (22,3 %) celkové populace.

O poněmčování českých obcí v severovýchodní části Čech pojednává článek, který je zpracován převážně z německých materiálů a ze zápisů z obecních kronik. Popisována je středně velká víska v podhůří Orlických hor – Těchonín (Linsdorf) poblíž Jablonného nad Orlicí.

Obec Těchonín byla ještě v 16. a v polovině 17. století ryze česká, poněmčena byla až v době Temna začátkem 18. století a poněmčená (později s českou menšinou) zůstala až do roku 1945.

Nejvýraznější podíl německého obyvatelstva byl v roce 1850, kdy na pouhých 37 obyvatel české národnosti připadlo 842 obyvatel německých (tj. cca 4 % Čechů). V rozmezí let 1860–1870 bylo přibližně 10 domů v obci ve vlastnictví přistěhovaných Čechů. Jejich děti vyrůstaly s německými dětmi a chodily s nimi do německé školy. Někteří z českých obyvatel se později přiznávali k německému národnosti. Brzy se však v regionu změnila situace a v tomto prostoru nastala nouze o tkalce, o lesní pracovníky apod. Případným českým přistěhovalcům české banky přislíbily poskytování finančních půjček a tím dostali těchonínští přistěhovalci možnost získat peníze z banky v Jablonném nad Orlicí, v Kyšperku a v Nekoři. Takto výhodné půjčky jim nebyly přislíbeny pouze v bance v Králíkách. Zájemci o půjčku se však museli zavázat respektovat podmínky plnění. Když půjčka nebyla plněna podle daných podmínek, byl majetek bankou vydražen, a tímto se majetky dostaly do rukou těchto českých bank, protože většinou nebyl jiný kupec. Bývalým majitelům byla dána výpověď a za poměrně výhodnou cenu byla nemovitost (nebo pozemek) přednostně nabídnuta dalším českým zájemcům. Z těchto důvodů se přistěhovalo mnoho českých rodin do Těchonína, Jamného, Sobkovic, Bystřece, Bořitavy a Nekoře. Majetek, který se tímto způsobem dostal do českých rukou, se vícekrát do německého vlastnictví již nevracel. Do regionu takto přišly i smíšené česko-německé rodiny. V roce 1904 byla v obci založena česká menšinová škola Ústřední matice školské, která až do roku 1939 hrála velmi důležitou úlohu v životě české menšiny v obci. Školní budova jim byla poskytnuta prostřednictvím jednoho těchonínského Němce.



„Horní konec“ Těchonína před druhou světovou válkou. Vlevo dole vede komunikace od Mladkova do Jablonného nad Orlicí, uprostřed snímku je budoucí příjezdová cesta na dělostřeleckou tvrz Bouda

V první světové válce padlo 24 obyvatel Těchonína (zajímavý je seznam padlých, kde se vyskytují ryze česká nebo poněmčená česká příjmení (Kopecky, Kossek, Maly, Plha, Stowitschek, Wotawa, Wondratschek apod.). Těmto válečným obětem byl v roce 1924 postaven v centru obce u kostela pomník. Protože do bojů v první světové válce byli odvedeni z německé obce převážně její němečtí obyvatelé bez jakéhokoliv vztahu k češtví, žádný z nich se pochopitelně nezúčastnil bojů v zahraničních československých legiích.

Ve dvacátých letech již po vzniku Československé republiky přibývalo české obyvatelstvo přistěhovalectvím poměrně rychle. Čtyři německé majetky (domy nebo statky) přešly do českého vlastnictví. Po vzniku Československé republiky se výrazně zlepšilo i postavení české menšiny. Dne 19. prosince 1918 byla ustavena v obci správní komise ze čtyř Němců a dvou Čechů. V roce 1920 žilo v Těchoníně 815 obyvatel, z toho bylo 140 Čechů. Tento poměr Němců k Čechům přibližně 5 : 1 zůstal zachován až do roku 1945, kdy nastal poválečný odsun občanů německé národnosti a Těchonín osídlili Češi a Slováci. V roce 1928 byla v obci otevřena česká mateřská škola. Při sčítání lidu 1. prosince 1930 se k české národnosti hlásilo 193 občanů z celkového počtu 851 obyvatel obce (cca 23 %).

Když česká vojenská správa v roce 1935 začala se stavbou pevností a kasáren, v našem prostoru bylo po klidu. Mnoho cizích stavebních dělníků muselo být bráno do podnájmů do různých domácností. V našem okolí bylo mnoho německých nezaměstnaných, ale práci dostali jen ti, kteří byli uzná-

ni za spolehlivé. V Těchoníně začaly práce s výstavbou hlavně cest. Například lesní cesta na Boudu musela být přebudována na pevnou silnici. Na pevnosti Bouda měla být zabudována zasouvací děla, jejichž hlavně měly hrozivě mířit na Kladsko. Po tři roky jezdila dnem i nocí nákladní auta se stavebním materiálem, který byl přivážen z nádraží v Jablonném. Cizí, čeští i slovenští dělníci seděli ve svém volném času často v místních hospodách. Těchonínští občané moc do těchto hospod nechodili, aby se s nimi nesetkali, protože velmi rychle docházelo k hádkám a pranicím. Ve stejné době byla zahájena mezi Těchonínem a Stanovníkem stavba kasáren. Sedlák Franz Friemel musel pro tyto účely odevzdat 2 hektary velmi úrodného pole. Zároveň byly stavěny v oblouku silnice čtyři obytné domy pro důstojníky. Do roku 1938 byly obě stavby dokončeny. Kasárna byla slavnostně otevřena a vojenskou správou převzata. Vzápětí se do nich přestěhovali vojáci. V té době již byla velmi napjatá politická situace a příchodem vojáků do těchonínských kasáren se napětí ještě zvýšilo. Plak československé vlády na sudetské Němce se neustále zesiloval. Mobilizace československé armády 24. září vyvolala velmi nebezpečnou situaci. Za pět dní však Československo postoupilo Sudety Německu. Cizí dělníci okamžitě odjeli do svých domovů, vojsko bylo z opevnění staženo a nebezpečí tím bylo zažehnáno. Němci byli rádi a věřili v lepší časy. Češi, kteří tady zůstali, cítili nejistou budoucnost.

Ještě v roce 1938 měla obec 840 obyvatel, z toho jen 163 obyvatel se hlásilo k české národnosti. Po podpisu mnichovské dohody byly mnohé české rodiny z obce vyhnány, v některých případech i za použití hrubého fyzického násilí. Po mnichovské zradě a následném okupování Němci byla česká škola zrušena. Nábytek, učební pomůcky a knihy byly zničeny. Češi se většinou vystěhovali a ti, co zůstali, byli nuceni děti posílat do německé školy. Přičlenění Sudet k Říši mnichovskou dohodou v roce 1938 způsobilo odstěhování dvanácti rodin z Těchonína. Ze zbývajících Čechů v Těchoníně se při sčítání lidu 17. května 1939 někteří přihlásili k německému občanství. Když německá Říše v roce 1945 zanikla, tito „odrodilci“ se opět přihlásili k Čechům.

Ve druhé světové válce padlo 37 těchonínských občanů (opět je zajímavý seznam padlých, kde se vyskytují ryze česká nebo poněmčená česká příjmení (Cernohous, Filíp, Jankovský, Noschka, Stepanek, Wanschura apod.). Zajímavý je i rozdíl v počtu padlých, kde podle zápisu v obecní kronice padlo 150 těchonínských obyvatel.

Vyvrcholení nepřátelství mezi českými a německými obyvateli nastalo po skončení druhé světové války, kdy téměř neomezená moc vítězů dovolila konat až neskutečně drastické akty pomsty na německých obyvatelích (zcela nelegální popravy, partyzánské soudy, drancování německého majetku apod.).

Nezvěstných těchonínských mužů po válce bylo napočítáno 19. Většina z těchto nezvěstných byla po tělesných trestech odvečena do těchonínských kasáren, kde mnozí z nich byli různým způsobem usmrceni, další byli přes Lanškroun a Litomyšl odesláni do sběrného tábora v Osvětimi, kde byli důstojníky Sovětské armády roztríděni (cca 5 % jich bylo propuštěno a vráceno do Těchonína, zemřelí byli zakopáni a zbytek byl odeslán do gulagů na Sibiři na nucené práce). Mimo to ještě jeden občan Těchonína (Josef Filíp) zahynul při leteckém náletu v Cottbusu, jeden (Emil Fischer) se dostal do ruského zajetí a dva (Otto Frimmel a Josef Wotawa) zůstali nezvěstní v Rusku. Jedinou oficiální obětí partyzánských soudů byl občan Anton Urner (Těchonín čp. 130, železničář, nar.

31. prosince 1897), který zemřel 13. června 1945 ve věku 48 let (utlučen a nalezen mrtvý v domě Franze Plhy). Při pozdějším odsunu Němců bylo podle německých pramenů 5 osob z Těchonína umučeno, zavražděno, oběšeno nebo zemřelo ve sběrných táborech, 4 osoby zahynuly a 9 jich zemřelo nebo se stalo nezvěstnými během vlastního odsunu.

Obec byla po válce dosídlena lidmi z okolí Hradce Králové (členy partyzánské divize Ptáčnick umístěné ve zdejších kasárnách), lidmi z okolních vesnic a lidmi ze Slovenska. Úbytek německých obyvatel následkem odsunu po skončení druhé světové války se v počtu obyvatel obce nijak výrazně neprojevil. V roce 1950 žilo v Těchoníně následkem dosídlení 868 obyvatel již převážně české národnosti.

Po osvobození se v Těchoníně začalo vyučovat až 17. září 1945. První zápis 48 dětí do školy provedl učitel Bohumír Kroupa. Školní budova byla značně zanedbaná, protože ke konci války v ní byli ubytováni němečtí vystěhovalci z Bessarabie a byl tam zřízen i lazaret vlasovců.

Po mnoho let před druhou světovou válkou žili obyvatelé české a německé národnosti v téměř bratrské shodě. Vztah mezi Čechy a Němci byl přátelský, české děti si bez jakýchkoliv problémů hrály s německými dětmi, české ženy si braly německé muže a naopak. Hojně se využíval tzv. malý pohraniční styk k oboustranným návštěvám různých slavností na obou stranách hranice. Nikoho tenkrát ani ve snu nenapadlo, že to jednou bude úplně jinak.



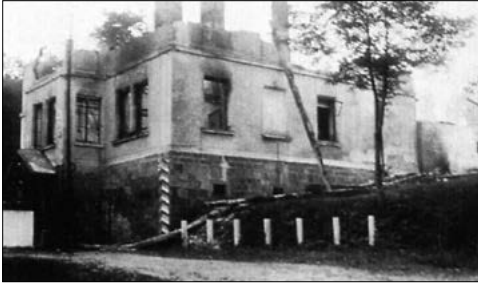
Konrad Henlein, vůdce sudetských Němců před druhou světovou válkou. V americkém zajetí v Plzni spáchal 10. května 1945 sebevraždu

Adolf Hitler, německý politik, říšský kancléř a nacistický diktátor (1933–1945). V roce 1945 po vstupu sovětských vojsk do Berlína spáchal sebevraždu

Zásadní zlom v česko-německých vztazích nastal po roce 1933, kdy se v sousedním Německu dostal k moci Hitler a jeho pozdější projevy o méněcennosti Slovanů a Židů pomalu ale jistě nalévaly německé menšinu v Československu sílu a odvalu k otevřeným protičeským vystoupením. Vzájemná nenávisť se rychle stupňovala a stále častěji docházelo k incidentům mezi německými a českými obyvateli. Docházelo k zesílení bojkotu českých obchodníků, ničení úrody českým rolníkům, rozbíjení stánků českým trhovcům, šikanování českých dětí německými učiteli, fyzickému napadání českých financů a hajných, propouštění českých dělníků německými továrníky a v krajních případech i k podpalování českých stavení. Olej do ohně ještě přiléval „zástupce“ Němců žijících na území Československa – Konrad Henlein. Docházelo k mnoha nelegálním přechodům státní hranice za účelem vyvolání nepokojů na našem území.

K částečnému uklidnění vnitropolitické situace došlo v průběhu roku 1936, kdy docházelo ke zmírnění hospodářské krize (v pohraničních oblastech, kde žila německá menšina, bylo třikrát více nezaměstnaných nežli ve vnitrozemí). Relativně mnoho německých obyvatel bylo zaměstnáno na stavbě opevnění. I když vykonávali podřadné práce, např. zemní výkopy a rozvoz materiálu výhradně mimo objekty opevnění, bylo to pro nezaměstnané Němce vítané finanční přílepišení. Zesilování obrany republiky, aktivace všech složek armády, rozhodné vystupování jednotek SOS² a policie a důsledné kontrolování zákazu nošení fotoaparátů v důsledku stavby opevnění přesvědčilo německé obyvatelstvo, že státní moc je pevně rozhodnuta republiku bránit. Také v obcích, kde byla postavena kasárna pro pevnostní jednotky, se situace zklidnila, protože přítomnost vojáků bránila Němcům ve vyvolávání různých provokací³. Přesto k prvním otevřeným německým akcím došlo již v noci na 20. září 1938, kdy z německého území odstřeloval freikorps celníci v Bílé Vodě a nádraží v Dolní Lipce. V noci z 21. na 22. září příslušníci freikorpsu přepadli celníci v Bartošovicích. První útok byl sice odražen, ale při druhém se členům freikorpsu podařilo granáty a slámou budovu celnice zapálit. Čtyři útočníci byli československými vojáky zajati. V Červené Vodě byl 24. září odražen pokus o přepad strážce, také v Lichkově došlo ke střetu mezi Čechy a příslušníky freikorpsu. Na Králícku se freikorps obával podniknout větší akce, protože v pevnostním pásmu byly velmi aktivní nejen hlídky SOS, ale i vojenské oddíly, ze kterých měl freikorps značný strach. Na Rokytnicku se odehrálo několik přepadení celních úřadů, vojenských hlídek, a dokonce 28. září 1938 došlo i k ozbrojenému útoku na Masarykovu chatu na Šerlichu. Vyvrcholení politické krize v Československu se dovršilo podepsáním mnichovské dohody 29. září 1938 představiteli Německa, Francie, Itálie a Velké Británie. Dohoda pojednávala o odstoupení pohraničního území obývaného německou menšinou Německu.

Porada vlády o konečném stanovisku k mnichovskému diktátu proběhla na Hradě v poledne 30. září 1938. O půl jedné informoval ministr Krofta vyslance Itálie, Francie a Velké Británie o podřízení se mnichovskému diktátu. V 17 hodin promluvil v rozhlase generál Syrový a všechny šokoval zprávou o souhlasu s diktátem. Z generálova projevu



Vypálená bartošovická celnice (na pravém břehu pohraniční řeky Divoké Orlice) po útoku oddílu sudetoněmeckého freikorpsu, složeného z henleinovců z blízkého okolí, v noci z 21. na 22. září 1938. Na snímku je stav objektu bezprostředně před ústupem československých jednotek do vnitrozemí



Horská Masarykova chata na Šerlichu, postavená v roce 1925 přibližně 3 km severovýchodně od Deštného v Orlických horách. Také se stala cílem útoku německých henleinovců 28. září 1938. Hraniční patník v popředí naznačuje, že fotografie byla pořízena z území Německa

se poprvé dozvěděli smutnou pravdu i českoslovenští vojáci. Kapitulace na ně zapůsobila jako výbuch bomby. Pevné odhodlání rázem vystřídalo bezbřehé zoufalství. Skvěle připravená a vyzbrojená armáda musela ustoupit ze svých pozic bez jediného výstřelu. Odcházeli sklíčeně. Dlouhé vojenské kolony se mísily se zástupy prchajících českých rodin i se skupinkami německých antifašistů, kteří nechtěli „domů do Říše“. Z českého pohraničí odcházeli do vnitrozemí republiky především státní zaměstnanci (zaměstnanci pošt, dráhy, četnictva, policie, armády, úředníci apod.), příslušníci levicových stran, antifašisté, sokolové, legionáři, starostové, členové obecních zastupitelstev a Židé. Živnostníci, rolníci a téměř všichni majitelé větších nemovitostí a pozemků v zabraném pásmu však zůstávali. Tisíce aut a povozů stěhovaly z pohraničí chudý majetek uprchlíků. Jejich školy, knihovny a národní domy se záhy staly terčem bezohledných útoků fanatických henleinovců.



Osádkám opevnění bylo nařízeno v co nejkratší době vyklidit vše, co bylo možné, a tak se ve dne v noci nakládalo na auta a povozy střelivo, zbraně, proviant a to vše se odváželo na nádraží. Vojáci nechtěli nepříteli nechat nic, jen holé stěny ze železobetonu. Mužstvo ze sebe vydalo vše, bez spánku a s odřenýma rukama demontovalo pevnostní zařízení. Na demontáži zbraní a vnitřního zařízení se

Signatáři mnichovské dohody: Adolf Hitler za Německo, Benito Mussolini za Itálii, Neville Chamberlain za Velkou Británii a Édouard Daladier za Francii

pracovalo nepřetržitě. Jen z Králík bylo z opevnění odvezeno za první čtyři dny evakuace 47 vagónů vojenského materiálu.

Vojáky čekal smutný ústup. Hraničáři stáčili v předpolí kilometry ostnatého drátu, demontovali pevnostní kanóny a kulometry a odváželi celá nákladní auta munice do železničních stanic v podhůří. Těsně před tím, než vojáci hraničářského pluku 6 opustili těžké objekty na Králícku, třeskl v pěchotním srubu K-S 14 „U Cihelny“ výstřel ze služební pistole. Četař Arnošt Hrad spáchal sebevraždu. Nemohl se vyrovnat s myšlenkou, že musí porušit vojenskou přísahu a opustit bez výstřelu jemu svěřený objekt opevnění.

Na odchod z objektů opevnění vzpomíná člen posádky dělostřelecké tvrze Bouda nad Těchonínem:

Věčer jsem procházel opuštěnými baráky, okna otevřená, vítr tloukl okenicemi, smutný pohled. Věčer jsme se sešli u vchodového objektu, nad kterým jsme zapálili poslední oheň, spálili boudu, pařezi... Ráno v devět hodin jsme s poslední četou opustili pevnost a v tvaru jsme šli po silnici k Těchonínu. Na kraji lesa vyběhla z chaloupky žena, plakala a volala: „Vy teď odcházíte a co teď bude s námi?“



Dokončování výstavby kasáren v Rokytnici v roce 1938. Po skončení druhé světové války obsadili kasárna partyzáni a využívali je jako základnu na udržení pořádku v okolí. I zde ztratilo při partyzánských soudech své životy mnoho Němců a Čechů kolaborantů. Na levém snímku je stavebně dokončená velitelská budova, na pravém snímku je celý areál kasáren před dokončením

Na první říjnové dny 1938 vzpomíná člen posádky dělostřelecké tvrze Hůrka v Králíkách:

Po vyklizení objektů, které trvalo 5–6 dní, naložili jsme si plnou polní a nastal pěší ústup z pohraničí. Za námi zůstaly nad Králíckami sruby pomalované nápisy „Neprojdou“, „Jen přes naše mrtvolky“, „Za vlast a národ“... Byly to ještě horší dny než nakládání materiálu a evakuace. Vesnice již byly vyzdobeny na uvítání nacistů a my jsme nesměli proti tomu nic podniknout. Nejhorší byly pohledy českých obyvatel, kteří se rozhodli zůstat. Mohli jsme z nich vyčíst mnohé – zklamanou důvěru, pohrdání, pocit úzkosti, bezmocnost, a my za to vše nemohli.

Československá republika na základě mnichovské dohody ztratila rozsáhlá hospodářsky a zejména strategicky významná území v pohraničí. Do rukou Němců padlo mnoho továren, dolů a téměř všechny objekty československého opevnění.

Kritická situace nastala ihned po přijetí mnichovské dohody, kdy vyvrcholil útek Čechů, německých antifašistů a Židů do vnitrozemí. Při odsunu českých obyvatel pomáhala dle možností vojenská auta a byly vypraveny i zvláštní vlaky. Odhady uvádějí, že jen z východní části Sudet od Náchoda po severní Moravu odešlo na 10 000 lidí. Pro české obyvatele, kteří zůstali na německém území, nastaly velmi zlé časy. O „pořádek“ se stárali do příchodu regulérní německé armády ordneři. Ze strachu před jejich fanatismem lidé prchali do vnitrozemí a jejich nemovitý majetek zůstal opuštěný, nebo ho museli pod nátlakem hluboko pod cenou prodávat. Někteří čeští osídlenci byli doslova vyhnáni a veškerý majetek museli bez náhrady ponechat na zabraném území. Byly zavírány české školy, páleny české knihy a naprostá většina učitelů byla nucena odejít. Na zabraném území zůstávali jen někteří živnostníci, majitelé nemovitostí a rolníci, kteří se nechťeli rozloučit se svými pozemky. Poměrně mnoho lidí spáchalo sebevraždu, někteří zemřeli na následky nachlazení a různých infekčních nemocí při útěku a byly zaznamenány i případy šílenství z prožitých útrap. Velkou výhodou měli utečenci, o něž se postarali jejich příbuzní žijící v nezabraném území. Ti, kteří toto štěstí neměli, byli umístěni ve sběrných táborech, v sálech hostinců, v tělocvičnách, školách apod. Velké problémy nastaly starostům těchto obcí se zásobováním potravinami a zajištěním základních životních potřeb, hlavně pro ženy a děti. Do českých obcí našeho regionu utekly stovky rodin, často s mnoha malými dětmi a bez jakéhokoliv potřebného vybavení. Proto se mezi českým obyvatelstvem poměrně s velkým úspěchem konaly sbírky šatstva, prádla, obuvi a peněz. Pro vnitrozemské okresy se nejtěžším úkolem stalo zařazení tisíců uprchlíků z pohraničí do normálního života, snaha najít pro ně ubytování a dát jim práci.

Dramaticky probíhaly události v králickém regionu ještě před podepsáním mnichovské dohody. Traťová správa v Kyšperku 25. září vyslala 20 mužů se dvěma destruktivními lokomotivami s mohutným ocelovým hákem, který za projíždějícím strojem trhal pražce. Likvidace železniční tratě v úseku Lichkov–Mladkov měla zabránit možnosti dopravy vojenské techniky z Německa do Čech při případném válečném konfliktu. Ihned po mnichovské dohodě byla zničená trať na příkaz Němců opravena a velmi pomohla

při evakuaci uprchlíků do vnitrozemí. Dne 30. září byly zastaveny veškeré práce na dobudování pohraničního opevnění a 1. října nastala demontáž a evakuace zařízení a výzbroje. Současně bylo všem vojenským jednotkám nařizováno dle možností pomoci českému obyvatelstvu při evakuaci. Dne 5. října odešla z Králík vojenská posádka s českými vystěhovalci a jako poslední pak 7. října i česká policie. Téhož dne odjel



Vůdce sudetských Němců Konrad Henlein při proslovu na schůzi SdP 17. května 1937 v Králikách



Empírový lovecký zámeček „Lusthaus“ (Dům radosti) byl vystavěn v roce 1806 J. Kochem nedaleko Zemské brány po proudu na pravém břehu Divoké Orlice. Byl využíván jako hájovna a jako místo s občerstvením pro turisty. V roce 1936 byl podpálen rozvášněným neznámým sudetským Němcem po poslechu „plamenného“ projevu Adolfa Hitlera

poslední evakuační vlak s vystěhovanci do vnitrozemí. Kapacita vlaků, aut a povozů však uprchlíkům zdaleka nestačila, takže museli jít pěšky do Jablonného nad Orlicí a Kyšperka. V Jablonném, v Kyšperku a v Žamberku byly částečně ucpány komunikace a uprchlíci vyvolali v dopravě značný chaos. Z Červené Vody byla 7. října 1938 evakuována česká škola, obecní kronika byla před příchodem Němců zakopána.

Nejtěžší chvíle pro české obyvatelstvo v zabraném území nastaly v prvních týdnech po zaboru, kdy veškerou moc převzali představitelé SdP a ordneři, kteří se krutě mstili na Česích i demokratických Němcích, např. v okolí Jablonného nad Orlicí docházelo téměř v každé obci k bití Čechů. Byly urychleně odstraňovány české nápisy na obchodech, dílnách a úřadech. Němci zabírali opuštěné obchody a živnosti, arizovali židovský majetek a přebírali pod svoji kontrolu státní majetek, vyháněli zbylé Čechy ze zabraných obcí, okamžitě zakázali české vyučování v mateřských a národních školách, zabavovali majetky českých spolků a nutili české děti chodit do německých škol. Od začátku prosince byl vydán zákaz používání češtiny v úředním styku. Docházelo i k situacím, kdy německé děti zbily české děti, které byly nuceny jít do školy přes zabranou obec. Stále sílil nátlak na české občany bydlící v zabraném území, aby se vystěhovali. Sudetští Němci vytloukali Čechům okna, fyzicky je napadali, nutili je zdravit „Heil Hitler“, vyvěšovat německé prapory, bránili jim pracovat na poli a vyhrožovali jim koncentračními tábory. Neustálé fyzické i psychické týrání Čechů bylo na denním pořádku. Brutalita Němců vyniká ještě více v souvislosti s faktem, že Československo nebylo s Německem ve válečném stavu.

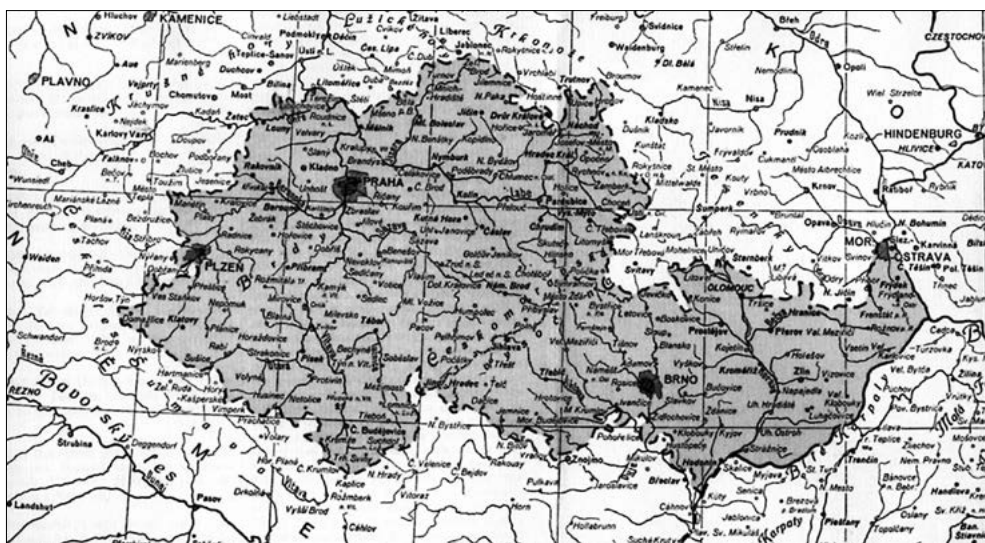
Na dobu před vypuknutím druhé světové války vzpomíná Evženie Liebichová narozená v roce 1899:

Když jsem přišla v roce 1933 na Deštnou, moc se mi tu líbilo. Vesnička chudá, samí drobní hospodáři, skoro v každé chaloupce tkalcovský stav. Lidé ve vsi jedna rodina. Starí, mladí, příbuz-

ni, nepřibuzní, všichni si tykali. Jen pomalu jsem si na to zvykala, poněvadž u nás ve městě si lidé tak blízcí nebyli. Večer se chodilo na přásky. Všichni sousedé se sešli v jedné chalupě, příště zase u druhých sousedů. Ženy vyšívaly záclony, dečky, hotové to odevzdávaly u vydavatele, mnoho si však nevydělaly. Práce náročná, ale špatně placená. Hodně se zpívalo na těch přástkách. Udivilo mne, jak zde lidé rádi tancovali. Když hudba spustila, mladí, starí, vše bylo v jednom kole.

Libilo se mi tu až do roku 1937. Tehdy přijel na Zdobnici Henlein, kde šel na masové schůzi proti Čechům. Skoro celá Deštná tehdy na té schůzi byla. Ženy začaly být najednou nespokojené, začaly schůzovat, šily si henleinovský kroj. Ve větších místech docházelo mezi českým a německým obyvatelstvem k šarvátkám. V Deštném si pamatují, že jednou v noci strhli mladí Němci český praporek. Také na Masarykově chatě došlo k incidentům. Jedné noci byla chata přepadena. Hotelier Václav Kříž, personál, všichni utekli v nočním úboru do hotelu Orlice. Později jsem se dozvěděla, že to byli snad zedníci z Deštné, kteří zde neměli práci a byli zaměstnáni v Německu pod chatou na Šerlichu v Dušníkách. Takové výtržnosti byly organizovány po celém pohraničí, jak o tom tehdy psaly noviny. Byl to takový počátek nešvarů, aby Němci mohli křičet do světa, že se s nimi v Čechách špatně zachází, že se jim dějí krivdy.

Náš rod Liebich z otcovy strany tu žil po staletí, jako ostatní obyvatelé – původem Němci. Ve starých pramenech je psáno: Území Orlických hor dobyli naši předkové před staletími nikoliv mečem, ale pluhem a sekerou. Měli tak právem pocit, že je to jejich půda, jejich domov. Těžce opouštěli po druhé světové válce tento kraj. Ve 13. století povolávali čeští panovníci, zejména Přemysl Otakar II., do tohoto neosídleného pomezího území Čech, kde se rozkládaly jen hluboké lesy, lidi z vnitrozemí. Přicházeli i z jiných zemí – a tehdy přišlo německé obyvatelstvo i národnostní rozpory. Ale více při druhé kolonizaci v 16. století. Pokud vím, do první světové války tu žily jen tři české rodiny. Dnes je tu přibližně 600 obyvatel, tenkrát 1 200, všichni německé národnosti. Byli původem



Mapa okleštěné Československé republiky po podpisu mnichovské dohody

ze Slezska, Horního Saska, Durynska, z jihu Bavorska, Tyrol. Usadili se tu, vykáceli, vymýtili lesy, obdělali půdu. Žili tu pokojně až do první světové války, kdy tu bylo Rakousko-Uhersko. Pak se náhle ocitli v Československé republice a tu začíná jejich nespokojenost. Začíná sem pronikat český turistický ruch, začínají se stavět české turistické chaty, přicházejí čeští financové, kteří si tu vystavěli vilu vedle našeho muzea. Zřídila se tu česká škola, ale dětí bylo jen asi 5–8. Byl tu najednou český pošt mistr. Nápis na obchodech musely být dvojjazyčné. Dokládají to fotografie. Za protektorátu tito čeští obyvatelé zase odešli. Po válce pak se sem zase vrátili, z té doby si jejich rodinu již pamatují. Ale v roce 1950 odešli natrvalo.

Za Masarykovou chatou nebyla hranice s Polskem jako dnes, ale s Německem. Volali po tom, aby toto území bylo připojené k Německu. Proto si je získal Henlein a Hitler. Potud je chápu. Mnichovským diktátem také dosáhli toho, co chtěli. Ale je pro mne nepochopitelné, že když Hitler pak rozpoutal válku, tak šli s nadšením za ním. Ale z vlastní zkušenosti vím, jak se dá člověk zfanatizovat. Časem člověk získá zase jiné názory. Na těch samotách ty chalupy a chaloupky původního německého obyvatelstva už nikdy nebyly obydleny stálými obyvateli. Byl tu narušen ráz krajiny. Do odsunu odešlo mnoho našeho příbuzenstva, ale byli rozptýleni po celém Německu. Ani příbuzné rodiny nepřišly do jednoho místa. Neztratili jen majetek, ale více! Starý domov, kraj, ke kterému je poutal silný vztah. Byly přerušeny blízké sousedské vztahy. A to se nemůže vrátit, nikdo z českých lidí proto nemusí mít obavy z jejich návratu.

Na život v poklidné předválečné Deštné stále vzpomíná paní Evženie Liebichová:

Na začátku léta 1933 se naše maminka Evženie, tehdy ještě Lorenzová, ocitla najednou bez práce. Dosud byla kadeřnicí v renomované firmě Valášek Náchod a v létě bylo zkrátka práce málo. Inzerát lákal na sezónu do horské obce Deštné, a tak se maminka dlouho nerozmyslela a vyjela vstříc svému osudu. Byla stoprocentní Češka, ale protože vyrostla mezi Němci v Hostinném, uměla výborně německy. Ubytovala se u kadeřnického mistra Hauslera a ocitla se v novém prostředí.

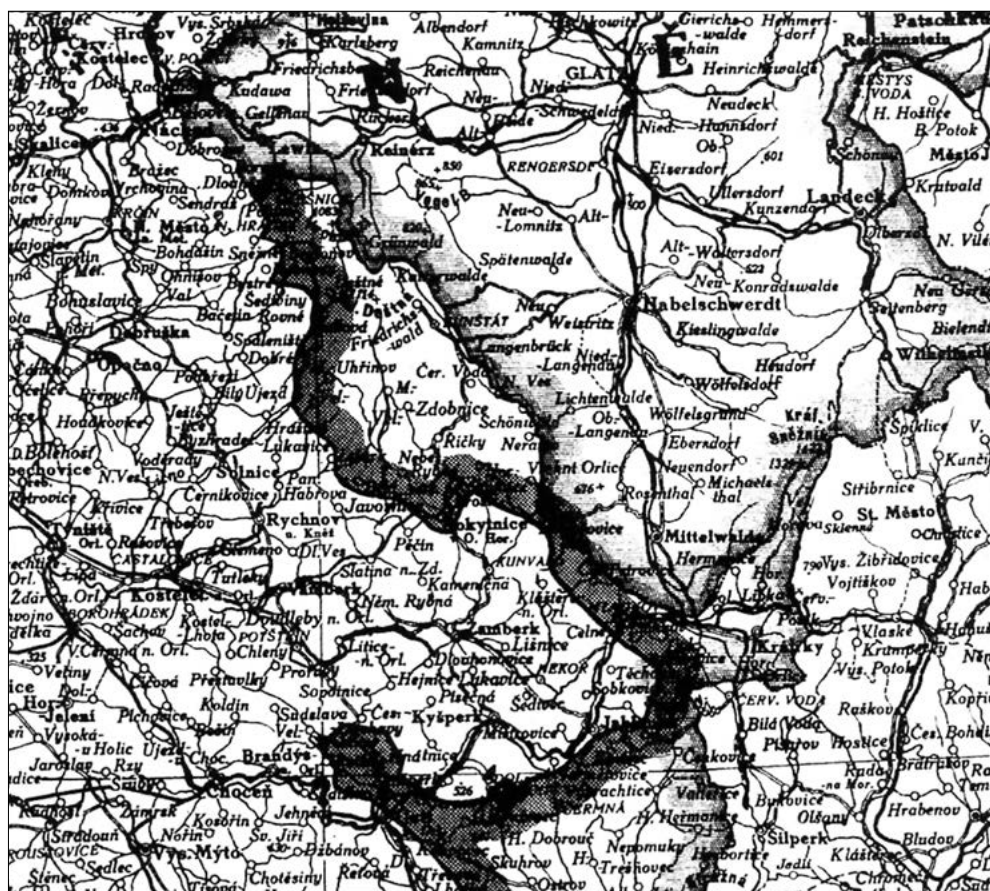
V roce 1933 ještě neexistovalo nejmenší napětí mezi Čechy a Němci. Adolf Hitler se teprve dostal v Německu k moci a nacismus ještě do poklidných vsí v našem pohraničí nestačil dorazit.

Češi z vnitrozemí (samozřejmě, že ti zámožnější) přiváželi peníze místním živnostníkům a žádné národnostní rozpory se zatím nekonaly. Vztahy mezi lidmi v Deštné byly tehdy skutečně velmi pěkné. Maminka například ve svých pamětech uvádí: „Když byla u Schenka Honzla tancovačka, všichni byli v jednom kole. Staří i mladí tancovali a velmi družně se bavili.“

Maminka pracovala v kadeřnictví, tam, kde měl svou holičskou firmu po válce starý (tehdy mladý) pan Pácha. Tatínek byl obchodním příručím naproti v prodejně Michl. Záhy se mí budoucí rodiče seznámili a vývoj směřoval k vážné známosti a ke svatbě. Vždyt bydleli navíc vedle sebe a v noci si mohli dávat znamení rozsvíceným či zhasnutým světlem. A tak není divu, že do konce roku 1934 byla na cestě má nejstarší sestra Irena.

Uvádím tento malý románek mezi maminkou Češkou a tatínkem Němcem jako důkaz toho, že národnostní antagonismus v této době ještě neexistoval.

Pak ale přišel rok 1936, 1937 a pomalu, velmi pomalu začala i k nám doléhat politika. Postupně se ti prostí, obyčejní lidé z chudých venkovských chalup, doposud politicky zcela imunní,



Průběh nově vytvořené státní hranice s Německem (tzv. demarkační čára) od Náchoda na severozápadě přes Orlické hory až k České Tebově na jihovýchodě

začali najednou dozvídat, že jsou snad něco víc a že by měli správně patřit ne ke státu československému, ale ke státu německému. Začal se odvíjet proces, který během pěti, deseti let zásadně změnil osudy všech obyvatel naší obce.

Ačkoliv v evropském i světovém měřítku byla třicátá léta dobou krize a pak hospodářské deprese, naše obec zaznamenala relativní rozvoj. Budovaly se silnice a prosperovala celá řada živností. Stavební ruch nastal, zejména když se začaly stavět bunkry. Paradoxní je, že zde společně pracovali Češi i Němci. Všichni byli rádi, že našli obživu. Vzpomínám na vyprávění starého pana Michla, který barvitě líčil, jak se tu lidé nadřeli. „A co teprve koně,“ dodával hlasem, z něhož zněla láska k těmto ušlechtilým tvorům. Materiál se totiž vyzážel po cestě, kterou dodnes nazýváme bunkrovka. Přetížené vozy naložené pískem, cementem či železem se jen pomalu sunuly nahoru. Nákladní auta byla tenkrát jen málo vykonná, a tak se značná část materiálu skládala dole a překládala na vozy.

Přes všechny tyto popsané příležitosti se v obci užívala jen určitá část lidí. Vždyť rodiny byly velmi početné, a tak bylo běžné, že ten, kdo se neužíval doma, odcházel za prací. Většinou to bylo do větších měst v pohraničí, kde nebylo nutné překonávat jazykovou bariéru.

Otec si v roce 1935 přistavěl krám a zahájil celkem prosperující živnost. Lidé to měli knám ze Zakoutí a z východních kopců blíže než do Deštného ke kostelu a tatínek s velkou obratností prodával nejen zboží, ale naléval i víno a kořalku (většinou žitnou). Nákup byl tenkrát i společenskou událostí, protože se člověk dostal z pole, živnosti či domácnosti mezi lidi.

Zatím probíhal ještě zdánlivě idylický život a my se jen znovu musíme divit, jak nejenom hloupé, ale především zlé a ničemné ideje zničily svět lidí nejen v našem pohraničí, ale téměř na celém světě. Celosvětové drama se totiž začalo odvíjet. V noci z 29. na 30. září 1938 byl podepsán mnichovský diktát a naše obec se ocitla ve Velkoněmecké říši. Pracně vybudované bunkry byly k ničemu. Naši vojáci museli bez boje vyklidit pohraniční opevnění. Maminka se slzami a v zoufalství sledovala, jak se zakřiknutí, zaskočení, ponížení a reptající vojáci stahují ze svých pozic, kde byli připraveni padnout. Pro českou menšinu v pohraničí přicházely těžké chvíle. Na maminku doléhala jedna rána za druhou. Nejprve ji zasáhla smrt českého vojáka. V prvních říjnových dnech se zastřelil mladý, hezký poručík, který byl ještě na konci září plný optimismu a humoru. Matka vzpomínala, jak si u nás krátce předtím kupoval cigarety. „Stále vidím ty jeho modré oči a kudrnaté vlasy,“ slyšela jsem maminku mnohokrát v budoucnosti opakovat.

Další rána přišla asi o měsíc později, někdy v polovině listopadu 1938. Dnes už celý výjev působí spíš tragikomicky, ale nás následující scéna uvrhla do hluboké deprese. Snad jen větší odpovědnost ke stále početnější rodině ji udržela v onech absurdnějších poměrech nacistického pohraničí. A co se tedy stalo? V polovině listopadu 1938 se narodila moje třetí a nejmladší sestra. Krátce nato se na louce a na silnici před námi (ploty tenkrát nebyly) shromáždily davy lidí. Od krojovaných Němců v takzvaných dirndl přes zpívající dětičky až po sešikované Hitlerjugend v chlapeckém i dívčím vydání. Hlavní ale byli místní potentáti, kteří odříkali slavnostní řeči. Kdo ještě nepochopil, o co šlo, tak tedy naše sestra Eliška byla prvním dítětem narozeným v naší vesnici pro Velkoněmeckou říši. A Němci museli překousnout, že matka je Češka. Maminka to měla, jak si umíte představit, ještě těžší.

Do krásného koutu Orlických hor – do Deštného – si přijel odsloužit povinnou dobu prezenční vojenské služby i poddůstojník Josef Kubec:

Prvně jsem působil v Deštném jako voják 7. roty v roce 1938. Chodili jsme patrolovat směrem ke hranici. Vzpomínám na příhodu, která se odehrála před jednou z chalup pod Šerlichem. Dali jsme se do řeči s jejím obyvatelem, starým Němcem, který začal vzpomínat na svá vojenská léta v rakousko-uherské armádě. Pro dokreslení svého výkladu si od jednoho člena naší hlídky vypůjčil pušku a předváděl nám staré cviky se zbraní, které mu v mládí musely skutečně přejít do krve.

Situace tu byla vcelku klidná, až na jednu příhodu. Ve večerních hodinách byl náhle vyhlášen poplach, bylo nám oznámeno přepadení Masarykovy chaty. Obtíženi zbraněmi a střelivem jsme



Dozorce finanční stráže Josef Navrátil (úplně vlevo) ve službě na státní hranici u hraniční závory v Bartošovicích

pospíchali z Deštného nahoru. Dorazili jsme za úplně tmy a klidu. Nějaký Janoušek, příslušník finanční stráže, nás rozdělil na jednotlivá stanoviště. Nám bylo určeno místo na louce pod chatou, nedaleko pod prudkou zatáčkou příjezdové komunikace. Po nějaké době jsme zpozorovali proti světlejšímu obzoru poblíž chaty podezřelý pohyb. Protože nebylo možno rozeznat, o koho se jedná, zvolali jsme: „Kdo tam?“ Odpověděl nám výbuch granátu nedaleko od podezřelého místa. Záhy se vysvětlilo, že nešlo o žádné záškodníky, ale o další hlídku, jejíž umístění v našem zorném poli nám závodčí zapomněl sdělit.

Velitelství roty bylo umístěno u klempíře Zeipelta. Byla to chalupa vlevo při cestě z Panoramy ke kostelu, poslední před potokem. My jsme spali ve stodole u jednoho člověka, který provozoval nákladní autodopravu. Byl to téměř poslední dům vlevo při výjezdu z Deštného směrem k Sedloňovu. Polní kuchyně byla umístěna v jiné stodole pod Panoramou.

Z Deštného jsme odcházeli 9. října 1938 v 9 hodin. Nově napadlým sněhem jsme stoupali na Dříš. Při pohledu zpátky jsme viděli horečnatou aktivitu Dešteňáků, kteří za pomoci koňských spřežení stavěli u kostela z březových kmenů slavobránu. Připravovali se na vítání německé armády, která přebírala území přesně hodinu po stanoveném odchodu českých jednotek. Za pomoci dalekohledu jsme rozeznali na jedné chalupě na protější straně údolí vyvěšenou červenou vlajku s hákovým křížem.

V českém pohraničí docházelo k mnoha narušením státní hranice⁴ a německé polovojskové ozbrojené jednotky neváhaly použít zbraň ani proti ochráncům hranic. O několika takových událostech vypovídají i některé dobové protokoly. Na konci září 1938 byla např. přepadena hlídka SOS ve Vrchní Orlici. Na ministerstvo vnitra byl odeslán protokol tohoto znění:

Presidium zemského úřadu v Praze (Dr. Panýrek), hlásí dne 25. září 1938 v 9.20 hod. toto: Podle hlášení státního policejního úřadu v Rokytnici v Orlických horách byla dnes v 5.40 hod. v obci Vrchní Orlice přepadena dvoučlenná hlídka SOS, sestávající z dozorce finanční stráže Navrátila a vojína Bárta. Na hlídku, která jmenovanou obcí procházela, bylo střeleno od školy na našem území, vzdáleném od státní hranice as 300 m.

Dozorce Navrátil byl střelen do zad. Jeho zranění je vážné, nikoliv však životu nebezpečné. Současně byla na Vrchní Orlici zahájena střelba z pušek a pistolí z německého území v prostoru u naší obce Bartošovice a říšskoněmecké obce Marienthalu, hlavně jihovýchodně od Bartošovic. Hlídka

SOS ustoupila do krytu. Státní policejní úřad v Rokytnici v Orlických horách provádí dnes prohlídky v domech ve Vrchní Orlici, z nichž bylo pravděpodobně stříleno. Výsledek prohlídky bude hlášen.

O posledním rozloučení s dozorcem finanční stráže Josefem Navrátilem informuje své čtenáře ve středu 5. října 1938 „Polední list“ číslo 276, ročník XII.

Pohřeb hrdiny.

Dnes 5. října o 10. hodině koná se v Rychnově nad Kněžnou pohřeb dozorce finanční stráže Josefa Navrátila, který byl zastřelen při výkonu své povinnosti na hranicích. V Rychnově bude konán pohřeb vojenský, načež bude tělesná schránka zesnulého převezena do jeho rodné obce Ludova⁵ u Zábřeha, kde bude uložena k věčnému odpočinku.

Další podobná událost se stala západním směrem od Orlických hor v Broumovském výběžku v obci Šonov u Velké Vsi.

Četn. prozat. stan. Velká Ves u Broumova 27. září 1938.

Věc: Polní stráž v Šonově přepadena.

Hlásím, že dne 26. září 1938 o 4.45 hod. zpozorovala polní stráž umístěná u kostela v Šonově okres Broumov, asi 2 km od státních hranic, že jest ze 3 stran obkličována asi 50 útočníky. Na zvolání strážného „Stůj, kdo tam?“ odpověděli palbou z pušek. Útočníci pak zalehli a zvolna se přibližovali a uzavírali okruh kolem polní stráže za palby z pušek, lehkého kulometu a granáty.

Obránci v počtu 8 mužů pod velením respicienta finanční stráže Jindřicha Reichmana palbu z pušek opětovali, pak z lehkého kulometu a 3 ručních granátů. Boj trval asi 20 minut, načež útočníci na znamení píšťalkou asi svého velitele dali se na ústup přes obec Šonov k výšině Gold Koppe směrem do Německa.

Privolána rota vojska p. pl. 48, četn. pohot. oddíl z Broumova, okr. četn. velitel vrch. strážm. Josef Nekolný z Broumova a praporčík Ant. Hiller se strážm. Karlem Beránkem, z četn. stan. Velká Ves u Broumova, prohledali obec a okolí polní stráže a po přestřelce krajinu od nepřítele vyčistili a zatlačili jej za hranice.

Na bojišti zůstali 3 padlí příslušníci Sudetoněmecké legie oblečení v občanský oblek a na levé klopě kabátu měli připevněnou stužku černo-červenou. Každý byl opatřen puškou vz. 95 a asi 20 kusy ostrých nábojů.

V padlých byli zjištěni:

Otto Schaffranke, dne 19. 11. 1899 ve Vsi – okres Frýdland narozený, syn Františka a Emmy roz. Kabelkové, do Ústí nad Labem příslušný, svobodný, římsko-katolík, technik u fy. H. Pollack ve Velké Vsi, bytem v Broumově čp. 170/1.

Arnošt Müller – dne 29. 6. 1912 v Broumově narozený, syn Františka a Hermíny roz. Hofmannové, do Hejtmánkovic – okres Broumov příslušný, svobodný, římsko-katolík, hodinář, u fy. Jungmans a Becker ve Velké Vsi, bytem v Broumově čp. 14 Horní Poříč.

Třetí útočník ve stáří asi 35–40 let nebyl dosud zjištěn. Dle sňubního prstýnku jest ženat 29. 5. 1938, „A.B.“. Po totožnosti se dále pátrá.

Útočníci byli dne 26. září 1938 ohledáni stát. měst. lékařem MUDr. Antonínem Scholzem a MUDrem. Hubertem Meirem z Broumova, kteří u všech 3 zjistili smrt zastřelením.

Všichni 3 útočníci byli po církevních obřadech ještě dne 26. září 1938 o 18.30 hod. na hřbitově v Šonově pohřbeni.

Nalezené věci u padlých odevzdávají se na zvláštním seznamu Okresnímu soudu v Broumově a šat jest uložen u Obecního úřadu v Šonově.

Události okolo roku 1938 popisuje kronika městečka Olešnice v severovýchodní části Orlických hor:

Vyučování ve školním roce 1937–38 bylo v červnu ukončeno za velmi napjaté situace pro olešnické Čechy. Němci jsou stále sebevědomější a agresivnější. Na hranicích pod Olešnicí je čilý stavební ruch, opevňují se hranice, ale samotná Olešnice zůstává nechráněna. Opevnění se staví daleko od ní. V polovině září se znovu povolávali vojáci a záložníci. U rozestavěného opevnění se obsazují hranice. Za této situace byli žáci 14. září posláni domů a učitelé byli povoláni na vojnu. Některé české rodiny odešly. 10. října přivedl německý učitel Schindler Němce. Velitelé s vojskem všechno obsazují, všude jsou německé nápisy a hákové kříže. Němci přinutili olešnického Čecha, zedníka Václava Potůčka, aby ze žebříku otloukl relief se znaky české republiky – českého lva. Byl umístěn na české škole, kterou Němci obsadili. Ve škole se opět učilo německy a jen ve vyšších třídách se 2× týdně vyučovala čeština. Bylo to velké pokoření.

Služebna abwehru se zaměřovala zejména na Olešnici s početným německým obyvatelstvem, organizovaným v Henleinově straně. Každý sudetský Němec mohl do svých 50 let žádat o přijetí do freikorpsu, pokud si opatřil dva ručitele. Ostatní bylo vše podle řádu: černá čepice s hákovým křížem z bílého kovu a černo-červenou kokardou. Hnědý kabát a černé holínky, pochodové boty, šedá nebo hnědá košile a červená vázanka, opasek s pouzdem pro pistoli a brašnu pro nezákladnější potraviny. Kromě toho měli hnědý zimní kabát s páskem a hákovým křížem na levém předloktí. Po založení freikorpsu 17. září 1938 se rozšířily teroristické akce, kdy například 21. září, krátce před pátou hodinou ranní, se pokusila skupina ordnerů zničit výletní chatu na Šerlichu. Vhodili do okna ruční granáty a ke stěnám dřevěné budovy přiložili zápalné lahve. Vznikající požár byl



Pohraniční městečko Olešnice
v severovýchodní části Orlických hor.
Na přelomu 19. a 20. století žilo v obci něco
málo přes 93 % obyvatel německé národnosti

však uhašen. Shořelo jen osobní auto nájemce chaty. Další teroristé přepadli pozdě večer 21. září celníci v Bartošovicích střelbou a granáty. Když se jim nepodařilo budovu zapálit světlicemi, založili požár zapálením balíků slámy.

Již uplynulo přes 80 roků od podepsání mnichovské dohody, jež nadlouho ovlivnila osudy a životy všech českých obyvatel žijících v našem pohraničí. Touto dohodou měla být vyřešena s konečnou platností otázka „utlačované“ německé menšiny, která dlouhodobě žila v pohraničních oblastech naší republiky.

Jedním z podstatných dohodnutých bodů byl zábor obcí v českém pohraničí s převládajícím počtem obyvatel německé národnosti a jejich připojení k německé Říši. Toto se mělo uskutečnit doslova bleskově. Obce připadající v úvahu byly přiřazeny do pěti zeměpisných oblastí (pásem), které měly být obsazovány německými jednotkami od 1. do 10. října 1938.

Když 30. září přišla zpráva, že československá vláda přijala mnichovskou dohodu a „odsouhlasila“ odstoupení pohraničních oblastí Německu, nastala mezi českými obyvateli v pohraničí obrovská nejistota. Mnoho obyvatel opouštělo své domovy a někdy jen s nejnějnějším majetkem a vybavením prchali do vnitrozemí, do českých nezabraných obcí.

Ve velmi krátké době byly vytvořeny německo-české rozhraničovací komise, které měly za úkol v co nejkratší době vytyčit novou státní hranici mezi okleštěnou Československou republikou a Německem. V prvních dnech se jednalo o dořešení územních změn, kdy se sudetští Němci snažili rozšířit odstoupená území a naopak české obce usilovaly o vyjmutí ze záboru a možnost zůstat v republice. I když mapa s novými hranicemi byla v hrubých rysech předložena již na jednání v Mnichově, ještě v říjnu a v listopadu se prováděly dosti podstatné změny. S některými požadavky českých orgánů nesouhlasily německé úřady a s některými úpravami naopak nesouhlasily orgány české. Na Žambersku se jednalo především o vyjmutí ze záboru ryze českých obcí: Jamné nad Orlicí, kde žilo 685 Čechů a 4 Němci, části Sobkovic (1 Němec) a ryze českých Verměřovic. Verměřovice byly sice na čas obsazeny, ale Němci po zásahu naší armády z obce ustoupili. Ke kuriózní situaci došlo v Sobkovicích, kde obec před zábořem ubránily ženy s vidlemi a motykami. I z původně obsazených Verměřovic německá armáda odešla, ale vyložené česká obec Jamné nad Orlicí i po mnoha urgencích a žádostech v německém zábořu zůstala. Tak se některé české obce, většinou na požadavky sudetských Němců, nechtěně staly součástí Velkoněmecké říše.

Při obsazování zabraného území regulérní německou armádou docházelo často k porušení demarkační čáry. Například 9. října 1938 byla násilně odzbrojena 4. četa 3. roty SOS v Lichkově, přitom byl jeden její člen při potyčce zraněn a ostatní byli zajati a propuštění až druhý den, 10. října byla odzbrojena 3. četa v Mladkově apod. Ještě po 10. říjnu 1938, kdy měly být definitivně obsazeny „německé“ obce v českém pohra-

ničí, zdaleka nebyla vytyčená demarkační čára s konečnou platností uznána. V mnoha obcích i po tomto datu docházelo k mnoha úpravám hranice a k přesunům hraničních přechodů. Například v pastvinské osadě Vitanov nejdříve demarkační čára probíhala u kapličky, později se němečtí ordneři přesunuli s celnicí až na katastrální hranice Pastvin za čp. 108 na místo zvané „Krenka“ u Vlčkovic. Nakonec byla celnice zpět přesunuta k Páchovu hostinci na Vitanově. Tím Němci rozdělili ryze českou obec Pastviny na dvě části – českou a německou. Velké problémy nastaly s docházkou českých dětí ze zabraného Vitanova do pastvinské školy.

K podobným problémům došlo i v české osadě Klášterce nad Orlicí – Jedlině. Několikrát se státní hranice posunovala tak, že střídavě byla osada německá a pak zase česká. Nakonec se hranice ustálila a Jedlina s konečnou platností zůstala v Československu.

I když východní oblast soudního okresu Žamberk spadala do tzv. 5. okupačního pásma, které bylo Němci zabíráno od 8. do 10. října 1938, vytyčování přesného průběhu demarkační čáry začalo až v listopadu 1938.

Ve východní části soudního okresu Žamberk demarkační čára probíhala od Rokytнице v Orlických horách přes Pěčín, Kunvald, Zaječiny, Jedlinu, České Petrovice, Pastviny Vitanov, Studené, Sobkovice, Jablonné nad Orlicí a Verměřovice. Zde se demarkační čára prudce lomila směrem k západu a pokračovala směrem na Ústí nad Orlicí, Moravskou Třebovou a Litomyšl.

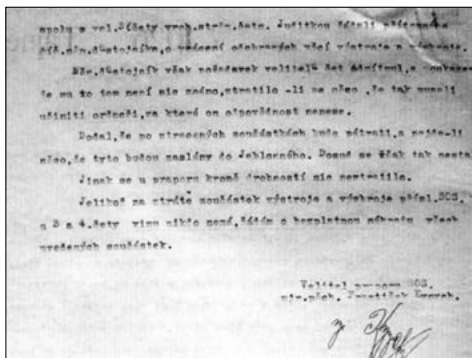
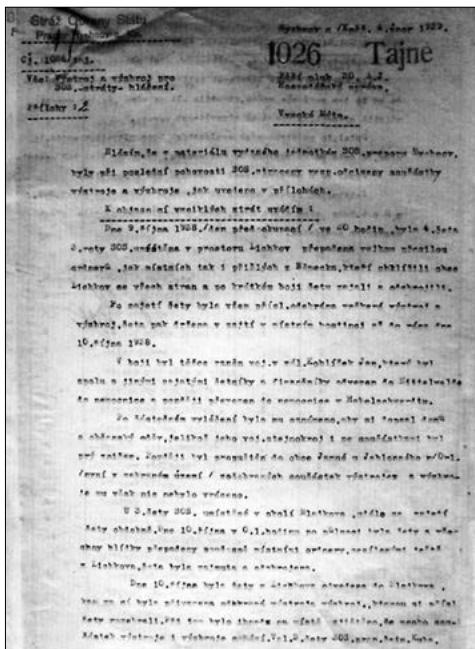
Zrazená československá armáda musela vydat do rukou nepřítele nejen rozsáhlé pohraniční oblasti s doly a průmyslovými závody, ale i veškerá pohraniční opevnění. Po zaboru celé republiky v březnu 1939 jsme byli nuceni odevzdat Němcům veškerou vojenskou výzbroj, a navíc rozvinutý československý průmysl pracoval pro potřeby německé armády.

Německu byly podstoupeny pohraniční oblasti o celkové rozloze 41 596 km² (30 % rozlohy republiky), v nichž žilo 4 922 480 obyvatel (33 % veškerého obyvatelstva), z toho téměř 1 milion Čechů. V tomto zabraném území bylo 67 % závodů kovoprůmyslu, 54 % textílek, 50 % uhelných dolů, 34 % skláren a 30 % železničních tratí.

V roce 1942 sice Velká Británie a Francie prohlásily mnichovskou dohodu za neplatnou, v roce 1944 totéž učinila Itálie a v roce 1973 i Německo, ale utrpení, které bylo českému obyvatelstvu způsobeno násilným vystěhováním ze svých domovů, již nikdo nemůže vzít zpátky. I z těchto důvodů nejsou česko-německé vztahy zcela ideální a tuto bariéru pravděpodobně odstraní až příští generace.

Dne 4. února 1939 bylo z Rychnova nad Kněžnou pěšímu pluku 30. odesláno tajné hlášení o ztrátě výzbroje a výstroje Stráže obrany státu:

Hlásím, že z materiálu vydaného jednotkám SOS, praporu Rychnov, byly při poslední pohotovosti SOS ztraceny, resp. odcizeny, součástky výstroje a výzbroje, jak uvedeno v přílohách.



Hlášení o přepadení hlídek SOS a o odcizeném materiálu. Hlášení doposal velitel praporu SOS mjr. pěch. František Kynych, který byl po obsazení republiky v březnu 1939 hlavním představitelem odboje v severovýchodních Čechách

K objasnění vzniklých ztrát uvádím:

Dne 9. října 1938 (den před okupací) ve 20 hodin byla 4. četa 3. roty SOS umístěná v prostoru Lichkov přepadena velkou přesilou ordnerů, jak místních, tak i příšlých z Německa, kteří obklíčili obec Lichkov ze všech stran a po krátkém boji četu zajali a odzbrojili.

Po zatčení čety byla všem příslušníkům odebrána veškerá výstroj a výzbroj, četa pak držena v zajetí v místním hostinci až do rána dne 10. října 1938. V boji byl těžce raněn voják v záloze Koblížek Jan, který byl spolu s jinými zajatými četníky odvezen do Mittelwalde do nemocnice a později převezen do nemocnice v Habelschwerdtu. Po částečném vyléčení bylo mu oznámeno, aby si dopsal domů o občanský oděv, jelikož jeho voj. stejnokroj i se součástkami byl pryč zničen. Později byl propuštěn do obce Jamné u Jablonného n/Orl. (nyní v zabraném území). Z odebraných součástek výstroje a výzbroje mu však nic nebylo vráceno. U 3. čety SOS, umístěné v okolí Mladkova, událo se zajetí čety obdobně. Dne 10. října byla v 0.1 hodinu po půlnoci byla četa a všechny hlídky přepadeny současně místními ordnery, zesílenými ještě z Lichkova, četa byla zajmuta a odzbrojena. Dne 10. října byly čety z Lichkova odvedeny do Mladkova, kam byla přivezena odebraná výstroj a výzbroj, kterou si příslušné čety rozebraly. Při tom bylo ihned na místě zjištěno, že mnoho součástek výstroje a výzbroje schází. Velitel 3. čety SOS, prap. četn. Kuba spolu s velitelem 3. čety vrch. stržm. čet. Juditkou žádali říšského něm. důstojníka o vrácení odebraných věcí výstroje a výzbroje. Něm. důstojník však požadavek velitelů čet odmítnul a s poukazem, že mu o tom není nic známo, ztratilo-li se něco, že tak museli učiniti ordneři, za které on odpovědnost nenesl. Dodal, že po ztracených součástkách bude pátrati, a najde-li něco, že tyto budou zaslány do Jablonného. Dosud se však tak nestalo. Jinak se u praporu kromě drobností nic neztratilo.

4. četa, 3. rota SOS. Jablonná n/Orl., 12.10.1938.
 Mě. jedn. 048 dčv./1938.
 Vše: Přepadení 4. čety SOS. - hlášení.

Velitelství praporu SOS.
 R y c h n o v n/Knž.

Přílohy: 1.

Hláším, že dne 9. října 1938 o 19 hod. 15 min. byla přepadena 4. četa 3. roty SOS. oddíly SA. a oddíly sudetské legie v počtu asi 300 mužů, kterými byla celá 4. četa odzbrojena a vzata do zajetí.

Dne 9. 10. 1938 o 17 hod. 45 min. dlel velitel 4. čety prap. Kuba se svým zástupcem štrážm. Kouckým a štrážm. Lorencem na četnické stanici, kde byli zaměstnáni. V tom okamžiku vešel do kanceláře četa. stanice důstojník SA. oddílů, který se představil jako "Kompaniekomandant" a oznámil, že obdržel od svých vyšších důstojníků rozkaz, aby ihned odejel s menším oddílem 4 auty do Lichkova a Mladkova za účelem zadrženi a vrácení předčasně již postupujících oddílů Mě. n. m. vojska z Mittelwaldě na Lichkov a Mladkov, aby nedošlo k případným srážkám hlídek čel. a Mě. n. m. vojska, ješto Mě. n. m. vojska má zabírat Lichkov a Mladkov teprve dne 10. 10. 1938 o 12 hod.

Jelikož prap. Kuba, štrážm. Koucký a štrážm. Lorence předpokládali, že úkoly tohoto důstojníka jsou správné a aby se skutečně případným srážkám hlídek SOS. a Mě. n. m. vojska předvedlo, odejel štrážm. Koucký s uvedeným důstojníkem a 4 auty do Lichkova do Mladkova, kde dle hlášení štrážm. Kouckého opakovalo se to samé jako na četnické stanici v Lichkově.

4. četa, 3. rota SOS. Jablonná n/Orl., 21. října 1938.
 V 2. 1. 048 dčv./38.
 Vše: Přepadení 4. čety SOS. - dodatek - hlášení.

Velitelství praporu SOS.
 R y c h n o v n/Knž.

Přílohy: -/-

Ku stejnému hlášení ze dne 12. 10. 1938 č. j. 048 dčv. a ze dne 17. 10. 1938 č. j. 048 dčv. hláším ještě dodatečně, že při přepadení 4. čety SOS. v Lichkově, bylo této četě odzbrojeno:

1 vojevůdčí nepromokavý plášť a vojevůdčí Kyzarevi 1 jídelní miska s porcelánem, 1 pár rukavice, 1 nákrčník, 20 kusů ostrých nůžů, 1 pár psacího pera, 1 kusový obzob, 1 šambrak ústrojový a 2 šambraky k pláští.

V původním hlášení ze dne 12. 10. 1938 bylo hlášeno, že nebyly četě vráceny 8 vojevůdčí psacího. Dodatečně bylo zjištěno, že nyní četě chybí pouze 1 vojevůdčí psacího a jest t. d. v. osetřování v nemocnici v Habelšwerdtu v Německu.

Vojevůdčí Janu Kobliškovi ~~XXXX~~ schází: 1 bedleň s pochvou, 2 šicí stroje, 1 mrameník, 180 kusů ostrých nůžů, 1 světlák na bedleň, 2 dřevěné šumky, 1 obzob, 2 šambraky k pláští, 1 šambrak ústrojový, 1 polní láhev, 1 jídelní miska s porcelánem, 1 chlebička, 1 šambrak na předlo, 1 pár rukavice, 2 páry omáček, 1 koflík, 2 šponky, 1 mrameník, 1 opasek s páskou; v původním hlášení bylo uvedeno, že voj. Kobliškovi chybí úplně všechny s výstrojem, 1 šambrak a odznakem, 1 bílá, 1 kalhoty, 1 plášť a 1 oválný mí Kobliškovi pravděpodobně na sobě, které pravděpodobně po vyhlášení přivazá za sebou. Po jeho příchodu bude v tomto směru učiněno ještě zvláštní hlášení.

Velitel 4. čety SOS:
 František Kuba

Originály protokolů popisující přepadení jednotek SOS v Lichkově a v Mladkově na podzim roku 1938.

příslušníkům SOS. ani příslušníkům četnické stanice Lichkov vůbec vráceny, ačkoli důstojníci SA. oddílů ujišťovali příslušníky SOS., že všechny strážné a odbraně předměty budou vydány.

Seznam odbraně a odzbrojených věcí příloha.

Velitel 4. čety SOS:
 František Kuba

Okresní četnické velitelství
 Dle 12. 10. 1938 12. 10. 1938
 Mě. n. m. jedn. 048 dčv./38 1 příloha
 12. 10. 1938 12. 10. 1938
 František Kuba

STRÁŽ OCHRANY STÁTU
 Prapor Rychnov nad Knž.
 Dle dne 12. 10. 1938
 Č. 127-210 18 Prap. 1

Jelikož na ztrátě výstroje a výzbroje přísl. SOS u 3. a 4. čety vinu nikdo nemá, žádám o bezplatnou náhradu všech uvedených součástek.

Velitel praporu SOS mjr. pčh. František Kynych.

Podobné hlášení bylo odesláno 12. října 1938 od 4. čety 3. roty SOS v Jablonném nad Orlicí na velitelství praporu SOS v Rychnově nad Kněžnou:

Hláším, že dne 9. října 1938 o 19 hod. 15 min. byla přepadena 4. četa 3. roty SOS oddíly SA a oddíly sudetské legie v počtu asi 300 mužů, kterými byla celá 4. četa odzbrojena a vzata do zajetí. Dne 9. 10. 1938 o 17 hod. 45 min. dlel velitel 4. čety prap. Kuba se svým zástupcem štrážm. Kouckým a štrážm. Lorencem na četnické stanici, kde byli zaměstnáni. V tom okamžiku vešel do kanceláře četa. stanice důstojník SA oddílů, který se představil jako Kompaniekomandant a oznámil, že obdržel od svých vyšších důstojníků rozkaz, aby ihned odejel s menším oddílem 4 auty do Lichkova

a Mladkova za účelem zadržení a vrácení předčasně již postupujících oddílů říš. něm. vojska z Mittelwalde na Lichkov a Mladkov, aby nedošlo k případným srážkám hlídek čsl. a říš. něm. vojska, ježto říš. něm. vojsko má zabírat Lichkov a Mladkov teprve dne 10. 10. 1938 o 12 hod. Jelikož prap. Kuba, štrážm. Koucký a štrážm. Lorenc předpokládali, že údaje tohoto důstojníka jsou správné, a aby se skutečně případným srážkám hlídek SOS a říš. něm. vojska předešlo, odejel štrážm. Koucký s uvedeným důstojníkem a 4 auty z Lichkova do Mladkova, kde dle hlášení štrážm. Kouckého opakovalo se to samé jako na četnické stanici v Lichkově. Po odjezdu těchto říš. aut vyrozuměl prap. Kuba všechny 3 družstva 4. čety SOS o případu a dal rozkaz k pohotovosti. Za malou chvíli blížily se v nastalé tmě nepozorovaně oddíly sudet. legie a oddíly SA k samotnému Lichkovu, který ze všech stran obkličily. Nejprve byly napadeny hlídky SOS, odzbrojeny a zajaty. Poté vnikly oddíly SA a oddíly sudet. legií do ubikací družstev příslušníků SOS, které rovněž odzbrojily a zajaly, ježto příslušníkům SOS nebylo možno této přesile klásti odpor ani nebylo možno již ustoupiti. Při tomto přepadu byl těmito oddíly postřelen do ramene levé ruky příslušník II. družstva, 4. čety SOS vojn Jan Koblížek, který byl pak říš. něm. sanit. odd. ošetřen a dopraven na ošetřovnu do Mittelwalde a nyní se má nacházeti v nemocnici v Habelschwerdtu. Zajetí příslušníci III. družstva 4. čety SOS, a to: strážm. Šrámek, desátník Křivohlávek, vojini Dyttrt, Skalický a Mainer, byli ještě dne 9. 10. 1938 večer dopraveni autem do Mittelwalde, kde byli drženi přes noc, a dne 10. 10. 1938 byli dopraveni zpět do Lichkova. Ostatní příslušníci SOS byli přes noc umístěni v lokále hostince



Deštné – Deschnei (dříve Deštná), obec na úpatí hory Velké Deštné (1144 m n. m.) v Orlických horách v hejtmánství a okrese Nové Město nad Metují. V roce 1890 měla 55 domů s 441 obyvateli (436 německými a 5 českými). Obec evidovala kostel sv. Máří Magdaleny (z roku 1726), třítřídní školu, poštu, několik horských mlýnů, pilu a bělidlo. Obyvatelé se živilí převážně domácí tkalcovinou, pálením dřevěného uhlí a smůly. Na blízkém vrchu stojí poutní kaple Panny Marie. V roce 1930 měla obec 755 obyvatel

Bezprostředně před podepsáním mnichovské dohody byla v Těchoníně dostavěna kasárna pro I., V. a VI. prapor hraničářského pluku 19. Současné byly vystavěny firmou Špaček čtyři obytné domy pro důstojníky a rotmistry praporů. Po příchodu partyzánských čet do těchonínských kasáren v polovině května 1945 v těchto domech sídlil velitelský štáb partyzánské divize „Václavík“. V levé části snímku je bývalá i současná budova Obecního úřadu v Těchoníně



Emila Rossenbergera v Lichkově a sice od 9. 10. 1938 20 hod. do 10. 10. 1938 9 hod., odkud byli pak všichni příslušníci SOS v počtu 34 mužů a příslušníci četnické stanice Lichkov odvedeni do Mladkova, kde jim byly vydány jejich služební zbraně a odtud byli propuštěni k další cestě přes Těchonín do Jablonného nad/Orl., kamž dorazili dne 10. 10. 1938 o 11 hod. 45 min.

Dodatečně hlásím, že zajatým příslušníkům 4. čety SOS i příslušníkům četnické stanice Lichkov byly odebrány v Lichkově při přepadení všechny služební i soukromé zbraně a z ubikací pak byly jednak oddíly SA a oddíly sudet. legií a civilním obyvatelstvem odcizeny různé výstrojní a výzbrojní součástky, jakož i soukromé věci, které již nebyly příslušníkům SOS ani příslušníkům četnické stanice Lichkov vůbec vráceny, ačkoliv důstojníci SA oddílů ujišťovali příslušníky SOS, že všechny ztracené a odebrané předměty budou vydány.

Seznam odebraných a odcizených věcí přikládám. Velitel 4. čety SOS

Přehled národností obyvatel v Orlických horách

Politický a soudní okres	Česká národnost	Německá národnost	Ostatní	Celkem	Procento Čechů
Politický okres Lanškroun					
soudní okres Lanškroun	10 430	17 811	45	28 286	36,8 %
soudní okres Ústí nad Orlicí	31 567	5 184	39	36 790	85,8 %
Politický okres Nové Město nad Metují					
soudní okres Nové Město n. M.	17 489	3 961	43	21 393	81,7 %
soudní okres Opočno	22 725	222	33	22 980	98,8 %
Politický okres Rychnov nad Kněžnou					
soudní okres Kostelec nad Orlicí	31 419	234	188	31 839	98,3 %
soudní okres Rychnov n. Kněžnou	19 905	382	18	20 305	98,0 %
Politický okres Žamberk					
soudní okres Králíky	1 330	10 691	11	12 032	11,0 %
soudní okres Rokytnice	716	11 549	6	12 273	5,8 %
soudní okres Žamberk	27 575	462	118	28 155	97,9
CELKEM	163 156	50 396	501	214 053	76,2 %



Vytyčování demarkační čáry česko-německou rozhraničovací komisí na podzim v roce 1938 v okolí Jablonného nad Orlicí nad koupalištěm u dnešní benzinové pumpy



Stejná komise ve stejný den na podzim 1938 vytyčuje definitivní průběh státní hranice na státní silnici nad městem Jablonné nad Orlicí ve směru na Čenkovice, Suchý vrch a Červenou Vodu



Spisovatel Alois Jirásek s československou vojenskou generalitou na návštěvě u pěšího pluku 30, která se uskutečnila ve Vysokém Mýtě 4. listopadu 1929, nedlouho před Jiráskovou smrtí. Zemřel 12. března 1930 a pěší pluk byl pojmenován jeho jménem již 13. března téhož roku. Vpravo je pak zachycen generál Ludvík Krejčí

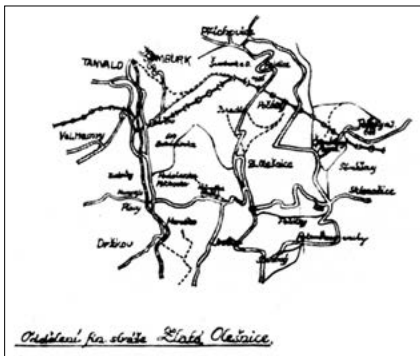


Kasárna pro část hraničářského pluku 6. v Moravském Karlově u Červené Vody. Na pravém snímku je zachycena evakuace materiálu před příchodem prvních jednotek německé armády. Po druhé světové válce byla ryze německá obec Moravský Karlov připojena k Červené Vodě





Příslušníci československé finanční stráže, četnictva a armády čekají na příchod německé rozhraničovací komise, aby určili přesný průběh demarkační čáry u křižovatky komunikací od Jamného nad Orlicí, Jablonného nad Orlicí a Těchonína. V pozadí je železniční zastávka Jamné nad Orlicí a první domy v západní části Jablonného nad Orlicí



Jednoduché to neměli ani příslušníci finanční stráže, kteří museli po podepsání dohody v Mnichově urychleně zaujmout ke konci roku 1938 stanoviště na nově vytvořené státní hranici (demarkační čáře). Vlevo nahoře je přípis Inspektorátu finanční stráže o stanovení nových obvodů s náčrtky jednotlivých úseků s vyznačením nové hranice, stanovení důležitých silničních přechodů a zřízení celních úřadů nebo celních hlídek. Na spodním obrázku je protokol o periodické prohlídce hraničního značení z května 1938. V té době ještě nikdo ani netušil, že za čtyři měsíce zápis v protokolu, že „na základě úpravy hranic v roce 1928, jest hraniční označení v bezvadném stavu,“ již nebude platit

Kč. 61.
1938

XXII. politický úřad Turnov.
Vrchní inspektorát fin. stráže Turnov.
 Č. 4.66/388
 Turnov, dne 17. října 1938.

Finanční stráž povolněná pro výkon
 rezervní služby řízení vrchn. insp.
 fin. stráže v Turnově, pokyny pro provádění
 organizaci celní služby.

Inspektorátu finanční stráže

Výsoké u. zísaron.

Vyše uvedená z. r. f. p. č. 6368 se dne 15. 10. 1938 intím. mín. fin. č. 123.420/16-VII/21 se dne 12. 10. 1938 byl prosvětlen řízením vrchního inspektora finanční stráže v Turnově a inspektorátu finanční stráže v obvodu tohoto vrchního inspektora, resp. v obvodu exp. pol. úřadu v Turnově.

Jak již bylo napsáno, stanovte v dohodě s přednosty soudních inspekcí a správců oddělení fin. stráže silničních obvodů GFM, popřípadě a náčrtky inspektorátu finanční stráže s označením jednotlivých úseků, předloží se inspektorátům dvojmo pro celý inspektorát fin. stráže. Sčítanky obvodů na cestě dle spec. mapy.

Kromě jak bylo již napsáno, přistěti v dohodě se správců cel, úř. a silničních silničních přechodů a zřídi na těchto podle potřeby silniční celní úř. nebo celní hlídky.

Tyto silniční celní úřady budou prozatím obsazeny zaměstnanci fin. stráže, kteří byli již určeni a byli již dříve správců silničních celních úřadů, nebo kteří byli silničním přidělení případně se již našli celní skoupen. V případě potřeby budou k těmto celním úřadům přidělení potřební zaměstnanci fin. stráže. O tyto musí správce číselného a trakčtového oddělení celního úřadu se poraditi a sice prostřednictvím inspek., který k službě připojí svůj návrh.

Celní úřady sáhají ihned ihned před se tak již neustálě se československé demarkační čarou v rámci podle dosud platných předpisů GFM, udržují mezi sebou spojení.

Samostatní finanční stráže jsou povinni dbáti toho, aby nedošlo k incidentům s F. N. vojáky, nebo celními orgány a proto všechna příslušná oddělení a zaměstnanci vyrozumíte a poučte.

Správcové oddělení a silničních celních úřadů se zároveň seznámí aby opatřili v okolí těchto úřadů vrchní kancelářské místnosti a místnosti pro ubytování zaměstnanců finanční stráže. Za tím účelem o jednání s nimi dle potřeby místnosti provázeti do konce roku 1938 a výrazem dřívějším ukončení majetného postupu po předchozí štruktúrní výměně, při tom budí obnovení, aby v budoucí v nich bude kancelář oddělení fin. stráže, nebo silničního celního úřadu byli ubytování alespoň náčrtky zaměstnanců fin. stráže a aby v blízkosti této budovy byl dle možnosti k dispozici telefon.

O provedení aktivovat inspektorát GFM a cel. úřadů předloží se neprodleně... hlášení, ato se dvojmo vyhotoveny poslanem:

A/

Inspektorát finanční stráže v..... Pošt. úřad.....
 Telefon.....
 Tel. stánek.....

Přednostka inspektorátu

Jmeno: _____ Rodná: _____

Období finanční stráže dle přík. p./M.
 Inspektorát fin. str. nov. úřad p./M.

T. J. A. S. S. S.

a. představitel periodické prohlídce hraničního značení z 11. května 1938

Odd. fin. stráže	Délka celní hranice			Jistiťák aťv. známí. označen.	Poznámka
	od	do	km		
Nápl. úřad p./M.	15/3	1/4	7,6		Na základě úpravy hranic v roce 1928, jest hraniční označení v bezvadném stavu.

V síle Průk. p./M. dne 5. května 1938.
Spr. odd.

Překlad se vsojpotřebnosti do 10. v. a 10. v. každého roku.



Příslušníci finanční stráže na česko-německé hranici v Dolní Lipce u Králík v roce 1930



Příslušníci finanční stráže před ústupem z hranice z Dolní Lipky do České Třebové na podzim 1938



Při vyměřování nové hranice v oblasti působnosti četnické stanice Jablonné nad Orlicí zastupovali Říší vrchní komisař Dobisch, inspektor Hanke a celní sekretář Mies za pomoci příslušníků německé branné moci



Práci české i německé komise při vyměřování nové hranice (demarkační čáry) na komunikaci na západním okraji Jablonného nad Orlicí s velkým zájmem sledovalo početné „obecenstvo“ z blízkého i vzdáleného okolí

Počet obyvatel v obcích v Orlických horách, které připadly Německu po podpisu mnichovské dohody:

část soudního okresu Lanškroun	34 obcí	28 194 obyvatel
část soudního okresu Ústí nad Orlicí	9 obcí	5 620 obyvatel
část soudního okresu Nové Město nad Metují	7 obcí	4 369 obyvatel
část soudního okresu Opočno	2 obce	272 obyvatel
část soudního okresu Rychnov nad Kněžnou	1 obec	33 obyvatel
celý soudní okres Králíky	19 obcí	12 168 obyvatel
celý soudní okres Rokytnice	29 obcí	12 499 obyvatel
část soudního okresu Žamberk	2 obce	1 307 obyvatel



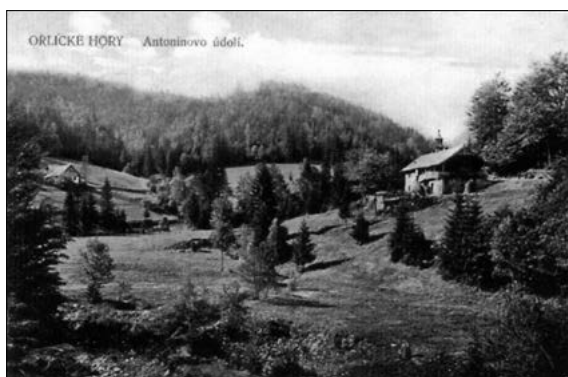
Zaujetí pozic československých ozbrojených jednotek na nově vytvořené státní hranici (tzv. demarkační čáře) po podepsání mnichovské dohody na podzim v roce 1938. Snímek byl pořízen v podhůří Orlických hor, v mírně zvlněném terénu severně od Žamberku



Předávání státní hranice a československého území příslušníky československé armády zastupitelům německé branné moci v údolí „Kuttel“ u říšské hranice poblíž Olešnice 10. října 1938. Slavnosti předávání se zúčastnilo mnoho sudetských Němců z blízkého okolí. Oblast Orlických hor spadala do tzv. 5. okupačního pásma, které bylo německými vojsky okupováno ve dnech 8. až 10. října 1938. V tomto severozápadním koutu Orlických hor žilo více než 90 % obyvatel německé národnosti



Říčky (Ritschka), původně dřevorubecká osada založená v 17. století, později farní ves v hejtmanství Žamberk, okres a pošta Rokytnice. V roce 1890 měla obec 204 domů s 1 140 obyvateli (6 Čechů a 1 134 Němců). V obci byl evidován kostel Nejsvětější Trojice z roku 1790, třítřídní škola, 3 mlýny a pila



Antonínovo údolí. Původně se údolí jmenovalo Antonínino. Je to skalnaté romantické zalesněné údolí říčky Bělé mezi Jedlovou a Skuhrovem. Údolím prochází silnice ze Skuhrova nad Bělou do Deštného v Orlických horách, Říček v Orlických horách a Rokytnice v Orlických horách. Uprostřed údolí dodnes stojí u komunikace z Deštného do Skuhrova hájenka, která původně měla na střeše zvoničku. Cesty v tomto údolí se po válce staly pro odsunované sudetské Němce z obcí v okolí Uhřínova trasami, které je dovedly až ke státní hranici s Německem

Události od roku 1938 do roku 1945

Po vypuknutí druhé světové války a po okupaci téměř celé kontinentální Evropy německými vojsky vznikala ve všech porobených státech ohniska odporu. Na začátku to byly většinou menší či větší neorganizované skupiny místních obyvatel, které se snažily škodit Němcům a jejich pomahačům. Přestože tyto skupiny nebyly v mnoha případech řízeny odborníky na vedení partyzánských válek, způsobovaly svými akcemi v řadách nepřátel velké škody na vojenském majetku a výzbroji. V neposlední řadě se také partyzáni zasloužili o rozklad morálky mužstva nepřítele a navozováním strachu z odvety se v některých případech podařilo odvrátit akce Němců proti místnímu obyvatelstvu.

Svůj odboj proti okupantům měla pochopitelně i Československá republika. Za partyzánský odboj proti okupantům se v porovnání s jinými evropskými státy vůbec nemusíme stydět. Na Slovensku to měli partyzáni díky členitému a horskému terénu mnohem jednodušší nežli v Čechách a na Moravě. Sice se tu prostíraly také značně rozsáhlé lesy, ale vyšší hory se nacházely jen v pohraničí, kde zase nebyly větší nepřátelské vojenské jednotky, takže by tam vlastně nebylo proti komu bojovat.

V tehdejší protektorátu operovalo několik desítek až stovek partyzánských skupin, jež ke konci války představovaly několik tisíc partyzánů. Zvláštní skupinu tvořili sovětsí velitelé partyzánských skupin, kteří byli na naše území dopraveni většinou pomocí leteckých výsadků. Nebyli to vojáci, kteří prošli bojem, většinou se jednalo o důstojníky NKVD, co měli na starosti hlavně politický vývoj a o partyzánském boji toho moc nevěděli. Většinou vládli partyzánům tvrdou rukou a staly se i případy, že někteří sovětsí partyzánsí velitelé zastřelili víc vlastních lidí než nepřátel. Ale takoví byli i někteří čeští velitelé.

Dodnes není jasné, kdo byl tenkrát partyzán a kdo „jen“ odbojář. Dokonce se snažili v jednom časovém období dělit odbojáře na partyzány „lesní“ a „městské“. Ale bylo to nakonec úplně jedno, protože na konci války byli partyzány úplně všichni.

Snaha o odbojovou činnost v celé Československé republice byla patrná již po okupaci naší republiky v roce 1939. Postupně opadával pocit deprese a rezignace a začalo vznikat hnutí odporu. Zpočátku se jednalo jen o náznaky nesouhlasu s okupací, především bojkot německých filmů, masovou účast na národních akcích, vydávání a rozšiřování ilegálních tiskovin apod., později již byly vyhledávány úkryty pro pronásledované odbojáře, obstarávány léky, strava a ošacení pro uprchlé zajatce a vězně. Probíhalo organizování peněžních sbírek na podporu rodin zatčených a popravených odbojářů a mnoho dalších akcí. Okruh lidí zapojených do odboje stále vzrůstal. Později již odbojáři ve vznikajících odbojových skupinách začali shromažďovat zbraně a munici, sledovali pohyby německých vojsk, německá obranná opatření, připravované zákroky proti českému lidu, pohyby a akce gestapa, odposlouchávali německé telefonní hovory apod. Aktivní odpor se zbraní v ruce proti německým okupantům nastal až v druhé polovině války, kdy neustále ustupující německá vojska dávala jasně najevo, že se pomalu, ale jistě

blíží konec „tisícileté říše“. Později k těmto úkolům přibýlo ještě mnoho dalších, jako byly akce sabotážní, záškodnické, destrukce na tratích, srážky a vykolejení vlaků, příprava zátarasů na komunikacích, odzbrojování německých jednotek, střežení zabaveného majetku před rabováním, čištění osvobozených území od zbytků příslušníků německých vojsk a kolaborantů, udržení veřejného pořádku v osvobozených obcích apod.

Vojenská odbojová organizace Obrana národa se v severozápadním podhůří Orlických hor začala tvořit krátce po okupaci naší vlasti. Z pražského ústředí byla řízena generálem Homolou a plukovníkem Novákem z Hradce Králové. Jejím prvním velitelem byl major Kynych z Rychnova nad Kněžnou, bývalý velitel praporu Stráže obrany státu (SOS), který zapojil do odboje řadu obětavých spolupracovníků již v roce 1939. Na Rychnovsku to byli zejména podplukovník Rudolf Gakš, major Jan Zelený, MUDr. Vychodil, Václav Střelec, Josef Zahradník, Josef Mojžíš a mnoho dalších. V počátcích se ilegální činnost orientovala na evidování zbraní a na opatrování pohonných hmot.

Protože však do ilegální organizace byli přijati i lidé méně spolehliví a na začátku odboje se z neznalosti nedodržovala přísná pravidla konspirace, byla odbojová skupina brzy prozrazena a v lednu 1940 začalo zatýkání velitelů skupin na Moravě a v únoru téhož roku i v Čechách. Podle zachycených poznámek a adres gestapo postupovalo zcela systematicky a bylo uvězněno téměř celé vedení domácího odboje. Další vojenské přípravy k aktivnímu odboji se skládaly ze sbírání zpráv a informací, ze sjednocování malých zbytků skupin vojenského odboje, které gestapo rozbilo v roce 1940, a sjednocování sokolských a komunistických ilegálních buněk.

Zatýkání, k němuž došlo počátkem roku 1940 na Královéhradecku, se přeneslo i na Rychnovsko. V notesu zajištěném gestapem v hradeckém bytě plukovníka Nováka byl v seznamu jmen a adres uveden i major Kynych. Byl zatčen v ranních hodinách dne 13. února 1940. Ani jednoho ze svých spolupracovníků při výslechu neprozradil. Protože se gestapu nepodařilo jeho ilegální činnost dokázat, byl v červnu 1940 propuštěn z vazby a až do podzimu se mohl volně pohybovat. Spojení s nadřízeným velitelstvím však bylo dočasně ztraceno. Počátkem léta 1940 ale došlo v Rychnově k dalšímu zatýkání.

František Kynych za krátkou dobu nato z Rychnova uprchl a přešel do ilegality. Před odchodem do ilegality předal organizaci do rukou majora Zeleného. V roce 1942 byl znovu zatčen a odsouzen na šest let káznice. Dočkal se však konce války a šťastně se vrátil do osvobozené vlasti.



Civilní fotografie por. pěch. Hýbla-Brodeckého, jednoho ze zakladatelů vojenského „buržoazního“ odboje ve východních Čechách. Svoji činnost zahájil v Rychnově nad Kněžnou a ukončil v Jablonném nad Orlicí

V pozdější době bylo navázáno spojení se skupinou generála Svatoně⁶ prostřednictvím nadporučíka v záloze Galla a se skupinou R3 na Českomoravské vysočině.

Pozornosti gestapa neušel ani major Zelený. V souvislosti se zatčením majora Matohlíny bylo jeho jméno vyzrazeno a i on měl být zatčen. Byl však včas varován farářem Mojžíšem, který byl v té době ve vězení gestapa. Major Jan Zelený žil již v této době v ilegality. V zájmu sjednocení odbojového hnutí se v roce 1943 s celou organizační sítí podřídl podplukovníku Gakšovi, jenž se stal velitelem nově se tvořící skupiny CH. Gakšovým zástupcem a zpravodajským důstojníkem skupiny se stal poručík Josef Hýbl (kr. jména Lánský, Brodecký).

Vlastní důsledně vedený vojensky organizovaný odboj v oblasti Orlických hor a Podorlicka začal na jaře roku 1944 v Rychnově nad Kněžnou. V tomto období vydal pplk. pěch. Rudolf Gakš příkaz, aby v zájmu sjednocení odbojové činnosti se mjr. Zelený stal velitelem samostatného praporu ER o sedmi rotách a zároveň velitelem úseku, který zahrnoval obce soudního okresu Rychnov nad Kněžnou.

V březnu 1944 navštívil škt. pěch. Františka Markalouse por. pěch. Josef Hýbl, jenž byl přednostou zásobovacího oddělení Okresního úřadu v Rychnově. Prohlásil, že se v Rychnově vytvořila skupina skládající se z praporů v oblasti každého soudního okresu, a položil mu otázku, zda by chtěl zorganizovat a postavit tuto jednotku v soudním okrese Žamberk. Škt. pěch. Markalous po několika organizačních dotazech bez váhání tuto úlohu přijal. Po přísaze obdržel určovací dekret, organizační instrukce, tabulky a zpravodajské informace. Vypracoval rámeček praporu ZE Žamberk a zařadil známé důstojníky, rotmistry a poddůstojníky na příslušná velitelská místa.

Obdobně vznikly další prapory: DE Kostelec nad Orlicí a GE Týniště nad Orlicí. Označení jednotlivých úseků písmeny velké abecedy bylo provedeno podle šifrovací tabulky, jež byla sestavena z písmen a číslic dle pořadí soudních okresů.

- I. **Prapor ZE** – soudní okres Žamberk – velitel škt. pěch. František Markalous (kr. jméno Markrabí, později Krab).
Velitel praporu: škt. pěch. František Markalous, pobočník: npor. pěch. Rudolf Jan-derka.
- II. **Prapor DE** – soudní okres Kostelec nad Orlicí (bez obvodů četnických stanic Borohrádek, Častolovice a Týniště nad Orlicí) – velitel mjr. děl. Adolf Líbal, (kr. jméno Lhotský).
Velitel praporu: mjr. děl. Adolf Líbal, pobočník: škt. děl. Vladimír Farka.
- III. **Prapor ER** – soudní okres Rychnov nad Kněžnou – velitel mjr. pěch. Jan Zelený (kr. jméno Šeda, později Hajský).
Velitel praporu: mjr. pěch. Jan Zelený, pobočník a zprav. důstojník: npor. pěch. Jan Kolc (kr. jména Kubeš, Prokop).

- IV. **Prapor GE** – Týniště nad Orlicí (obvod četnických stanic Borohrádek, Častolovice a Týniště nad Orlicí) – velitel škpt. pěch. Jan Dostál (kr. jméno Magdaléna)
Velitel praporu: škpt. pěch. Jan Dostál, pobočník: por. pěch. Václav Neumajer.
- V. **Prapor – Dobruška**. O tomto plánovaném praporu, který nebyl v roce 1938 ani v roce 1939 pravděpodobně postaven, existují v archivních materiálech pouze rukou psané naprosto nepatrné poznámky. Jisté však je, že v květnu roku 1945 pátý prapor existoval. Např. v kvalifikační listině škpt. pěch. Antonína Flodra (v té době ještě por. pěch.) je uvedeno, že byl prezentován od 5. května do 1. června 1945 u stráž. oddílu Dobruška u praporu skupiny CH jako velitel roty v posádce v Dobrušce. O praporu v Dobrušce se také zmiňuje velitel skupiny CH pplk. pěch. Rudolf Gakš ve svém zvláštním rozkazu č. 3 ze dne 13. května 1945, kdy dochází k přejmenování praporů skupiny CH.

V této době zastával por. pěch. Josef Hýbl funkci zpravodajského důstojníka skupiny. Středisko tvořící se skupiny CH bylo na Okresním úřadě v Rychnově nad Kněžnou, v kanceláři číslo 17 nad úřadovnou německého okresního hejtmána. V uvedené místnosti pracoval jako předseda vyživovacího a zásobovacího oddělení poručík Hýbl. Protože se ve své kanceláři každodenně v úředních záležitostech setkával s lidmi z celého okresu, z nichž vytvořil dokonalou zpravodajskou síť důvěrníků a informátorů pro celý okres Rychnov nad Kněžnou a později i pro okres Žamberk, byly ilegální schůzky, které se zde konaly, nenápadné.

Po seskoku paravýsadku Barium byla mezi parašutisty a vojenskou organizací CH navázána úzká spolupráce, vlastní činnost skupiny CH se příchodem parašutistů značně zaktivizovala. Poměrně široká organizační síť, v posledním období málo narušovaná zatýkáním, se stala základnou, jež umožnila organizační začlenění nově se tvořící odbojové organizace do ilegálního podzemí. Prostřednictvím rozsáhlé sítě důvěrníků a spolupracovníků v jednotlivých obcích našli parašutisté spolehlivé ilegální úkryty a získávali cenné informace, které se staly důležitým pramenem hodnotné zpravodajské činnosti skupiny Barium.

Od května 1944 byla zesílena zpravodajská činnost. Zprávy vojenského, politického a hospodářského charakteru byly soustřeďovány a pomocí radiostanice předávány vedení našeho zahraničního odboje v Londýně. Mimo hlavní relace zpravodajského charakteru byly do Londýna vysílány i požadavky na shoz zbraní.

V září 1944 byly na rozkaz velitele skupiny stanoveny a později do Londýna nahlášený dopadové plochy pro příjem zásilek dopravovaných spojeneckým letectvem (stanoveno jich bylo celkem sedm). Jedna v prostoru Solnice–Kvasiny, druhá u Vamberka.

Na jaře 1945 objednala ilegální organizace R-3 pro skupinu CH shozy zbraní na tyto plochy: